
VE
RI
TAS

Naši kulturni delavci

v zrcalu

Prešernovih poezij

Spisal
DR. K. OZVALD

GORICA
Tisk. in zal. „Narodna Tiskarna".

Naši kulturni delavci

v

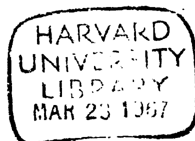
zrcalu Prešernovih poezij.

„Raztresene sem ude zbral“.
(S. Gregorčič).

Spisal
prof. dr. K. Ozvald.

GORICA.
Tisk. in zal. »Narodna Tiskarna“
1905.

HARVARD
UNIV ITY
LIB Y
MAR 2 1

Predgovor in zagovor.

Slovenski narod je pred kratkim v Ljubljani postavil dostojen spomenik svojemu največjemu sinu, svojemu pesniku-prvaku Prešernu. Na mramornatem podstavku se dviga bronasti kip, ki predočuje slavnega pesnika v hipu, ko se mu je v prsih rodila „glasnica čustev in želja“; nad glavo pa mu vitkostasa, na skali sedeča vila proži lovorjevo vejico pesniške slave. Zares veličasten je ta spomenik in ob enem najlepša priča o narodni požrtvovalnosti, ki ga je postavila. Ali s tem nikakor ni rečeno, da bi si človek ne mogel misliti še idealnejše zasnovanega in pesniškega genija Prešernovega še dostojnejšega spomenika. Zajedno z Zajčevim umotvorom bi si jaz želel še tak Prešernov spomenik, čegar piedestal bi ne bil mrzel kamen, nego vroče človeško srce. Muza na tem podstavku pa bi naj bila oni duh, ki preveva Prešernove poezije, zlasti njega žarkoiskra ljubezen do domovine. Kolikor slovenskih src, toliko takih idealnih spomenikov Prešernovih! To nam bodi geslo, osobito tebi, naša mladež!

Da preveva dobršen del Prešernovih poezij najplemenitejša in najglobljе občutjena ljubav do domovine, o tem nam svedočijo vse one njegove pesmi, ki so jih takorekoč izzvali različni pojavi na ledini naše slovstvene njive. Skoraj nepretrgano se vrstijo v Prešernovih verzih odmevi teh pojavov izza časov Linharta in Vodnika, ko si segata v roke konec 18. in začetek 19. stoletja, do prvih letnikov Bleiweisovih „Novic“. Skozi ostro prizmo pesnikove duše gledamo v njih literarni razvoj slovenskega slovstva tekom ne manj nego pol stoletja. Kdor pa s tako bistrim očesom in gorkim zanimanjem kakor Prešeren sledi razvoju rodne literature, o tem pač mo-

ramo reči, da ljubi svoj narod iz vse duše. Zato pa bi naj Prešernove poezije postale nekak narodni brevir, iz kterega bi Slovenec vedno iznova črpal ognjevitost domovinske ljubezni.

*

Pred leti sem nekje čital, da Prešernovim poezijam nič ni treba komentarja in da jih lahko vsakdo razume. Da se tej trditvi dá oporekati, o tem me je preverila lastna skušnja pri prebiranju nesmrtnih del našega pesnika-prvaka v šoli. Zlasti velja to o onih pesnitvah Prešernovih, ki so jim predmet slovstvo in slovstveniki, o pesnitvah torej, v kterih se ne zrcali toliko čustvo, nego v prvi vrsti misel pesnikova. In tukaj ti je večkrat treba ali prav zasukane stvarne vozličke razmotati ali pa si vsaj nazorno predočiti konkretne razmere, ki jih ima pesnitev za ozadje, ako hočeš, čitajoč, v resnici imeti umetnostni užitek. Ne eno ne drugo ni vselej lahko!

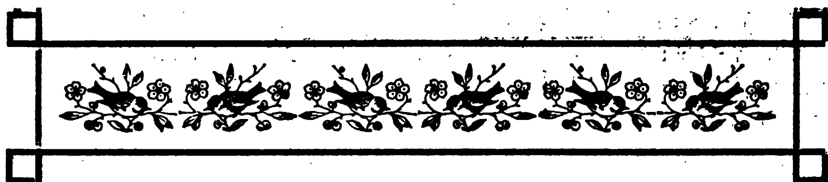
V tem oziru so se naši slovstveniki že precej obsežno vglobili v duh Prešernove poezije. Osobiti gre s tega vidika omeniti imena: Levec, Murko, Pintar, Prijatelj in Žigon. Da bi njih pridobitve ne spale spanja pravičnega po papirnatih grobovih raznih zbornikov, da bi se marveč častilec Prešernove Muze na krilih teh pridobitev kolikor moči zlahka spustil v tajne globine pesnikove duše, „raztresene sem ude zbral“ ter porabil tudi plodove svojega razmišljanja v tem pogledu. Oziral pa sem se seveda tudi na nemške poezije Prešernove, „zakaj slovenske so v najglobljem utripu svojem in njih nemška oblika je pač samo zunanja obleka“ in brez njih bi sliki o „naših kulturnih delavcih v zrcalu Prešernovih poezij“ manjkale važne, celo značilne poteze.

Mojemu trudu pa bo najslajše plačilo, ako s svojim delcem dosežem, da čitatelj, prebirajoč globoke poezije velikega Prešerna, tu pa tam odloži knjigo ter dá — kakor jaz — svojemu čustvovanju duška z Ovidijevim distihom:

„Moenia, quae tantum potuistis ferre poëtam,
quantulacumque estis, vos ego magna voco“.[1])

---

[1]) Dom, ki ti bilo je moč, nam takega pevca podati,
kakor neznaten se zdiš, nam kot res velik sloviš.
(Prevedel S. Gregorčič).

I. Jožefinska in predromatiška doba.

(1765—1830).

Za vlade cesarice Marije Terezije in nje sina, cesarja Jožefa II., lahko zaznamujemo na polju slovenskega knjištva nov, vesel pojav. Dočim so se do sedaj — v protestantski (1550—1595) in katoliški ali bolje rečeno jezuitski dobi (1595—1765) — pisale večinoma le knjige z nabožno vsebino (molitveniki, katekizmi i. t. d.), se v tej dobi pisatelji začnejo ozirati na posvetne potrebe narodove. Prvi je ubral „nova pota“ avguštinec Marko Pohlin, zlasti s knjigo „Kmetom za potrebo in pomoč“, ki jo je za naše razmere predelal po nemškem izvirniku. Kar piše n. pr. na straneh 226—258 o Avstriji, Rusiji in drugih slovanskih državah, se mora imenovati prvi slovenski popis naše domačije. S takimi deli se je širilo bralcem duševno obzorje ter budilo v njih veselje do čitanja.

Ta preobrat pa ni bil nikak slučaj, nego le po vsem naravna posledica one kulturne struje, koje valovi so takrat zapljuskali po naši državi in ki jo imenujemo jožefinsko prosvetljenost. Glavna znaka jožefinizma sta bila verska strpljivost in stremljenje, da se narodi povzdignejo v gospodarskem in nravstvenem oziru. Simpatija za narod, bi rekli, se začne vleči od sedaj naprej kot rudeča nit skozi dela naših slovstvenikov, simpatija za narod, ki ga je bilo treba zbuditi in navdušiti za lastno individualiteto.

Osredotočeno pa je bilo — glede Slovencev — to prosvetiteljno delovanje v hiši velikodušnega in idealnega podpornika našemu slov-

stvu, barona Žige **Cojza** (1747—1819), učenca francoskih racionalistov, čegar neumorna in na vse strani veleplodna delavnost ostane ž zlatimi črkami zapisana v zgodovini slovenstva. V Cojzovi hiši so se shajali književniki, kakor: **Japelj**, **Kumerdej**, **Linhart**, **Vodnik**, **Kopitar**, **Ravnikar**, **Metelko** i. dr. Tem možem slavnega imena pa Cojz ni bil samo mecen[1]), nego tudi mentor[2]) ter nam je nekatere izmed njih takorekoč vzgojil (n. pr. Vodnika in Kopitarja), da po tem takem Zupan o njem opravičeno poje:

„Vodníke, Linharte
je Žiga budil,
bod' bukve bod' karte
rad ž njimi delil".

Jeden izmed teh naših Jožefincev je torej bil tudi Anton **Linhart** (1756—1795). Njegov spomin slavi Prešeren v epigramu:

Napis na Linhartovem grobu.

Stezé popustil nemškega Parnása,[3])
je pisal Kranja zgodbe[4]) star'ga časa.
Komú Matiček,[5]) Mic'ka, hči župana,[6])
ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavíle, dòkler mrtvi se zbudijo,
domači boste ga Talija,[7]) Klijo.[8])

Kako je bilo Linhartu prosvetljevanje naroda pri srcu, je najlepše pokazał s tem, da je l. 1792. podal priprostemu ljudstvu, ki je

---

[1]) Podpiratelj v gmotnem oziru.

[2]) Duševni voditelj.

[3]) Gora, na kateri prebiva boginja pesništva in ob enem preneseni izraz za pojm pesništvo. Linhart je v prvi dobi svojega pisateljevanja obelodanil zbirko pesmi „Blumen aus Krain" (1781).

[4]) „Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Österreichs". (1788).

[5]) „Veseli dan ali Matijček se ženi". (1790).

[6]) „Županova Micka". (1789).

[7]) Boginja-zaščitnica gledišča.

[8]) Modrica zgodopisja. Domači Talija in Klijo = slovenska dramatika in kranjsko zgodovinopisje.

do tedaj živinske bolezni najrajše „zagovarjalo“, v prevodu poučno knjigo „O kugi in bolezni goveje živine“. Ta knjiga je bila nekak boj zoper vraže in prazne vere. Preš. Linharta v omenjenem „napisu“ proslavlja kot slovstvenika, kojega slavite domači Talija in Klijo, odkar je „stezé popustil nemškega Parnasa“, na kterem je kot „Barde Sined“ natrgal šopek „Blumen aus Krain“, poveličujoč ž njim cesarja Jožefa II. in cesarico Marijo Terezijo. Linhart se je prvi med dotedanjimi slovenskimi pisatelji odločno zavedal svoje narodnosti in njega zgodovinsko, z domoljubnim navdušenjem zasnovano delo „Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Österreichs“ je — dasi v tujem jeziku pisano —, krepko širilo prosveto med slovenskim ljudstvom. Največjih zaslug pa si je Linhart pridobil s tem, da je v domačem duhu, na podlagi narodovega življenja in narodnih običajev za naš oder predelal[1]) veseloigri „Županova Micka“ (po Richterjevi „Die Feldmühle“) in „Veseli dan ali Matijček se ženi“ (po Beaumarchais-jevi „La folle journée ou le mariage de Figaro). S tema veseloigrama, ki še sedaj tvorite del našega gledišćnega repertoarja in v kterih poveličuje narodne običaje, je slovenskemu jeziku utrl pot čez deske ljubljanskega gledališča.

*

Prve poskuse, da se začne v Slovencih gojiti posvetna[2]) umetna pesen, imamo v „Pisanicah“, kterih je avguštinec Feliks Dev — po Pohlinovem prizadevanju — izdal tri zbirke (1779—1781). V teh Pisanicah, ki jim je služil za vzor „Wiener Musenalmanach“ dunajskih nemških pesnikov, je Dev zbral prve pesniške poizkuse nekolikanj svojih prijateljev, zlasti duhovnikov. Med njimi so bili tudi prvenci Vodnikove Muze. Toda

„Srce od Pisanic je komaj zgreto“

in že

„preneha petje u Emon' začeto;
le eden srca vnema po deželi“,

---

[1]) „Linhart jima je znal vdihniti pristno slovenski duh ter dati vsem osebam slovenske značaje, tako da ste njegovi igri docela naši“.

[2]) Cerkvena slovenska pesen je tako stara kakor slovenska knjiga, kajti možje, ki so nam osnovali književnost v 16. stol. (Trubar, Krelj, Dalmatin, Bohorič), so že zlagali cerkvene pesni.

pojoč prvi res domače, z narodnim duhom prepojene pesmi, slavni naš Valentin Vodnik (1758—1819).

Da pa je z Vodnikom v naši umetni pesmi zavel edino pravi, narodni duh, to je provzročila tako imenovana romantika. Še le s to duševno strujo, ki se je koncem 18. in začetkom 19. stol. razlila čez vso Evropo, se začne popolno umevanje narodnosti, kajti bistvo romantičnega duha je zanimanje za vse, kar je narodovega: jezik, pesni, pravljice, običaji, zgodovina i. t. d.[1]) Pot v Vodnikovo dušo pa je tej struji utrl Cojz. „Vse kar pride iz Vašega peresa, bodi pisano v narodnem duhu in za narod“, je svetoval Cojz Vodniku in ta se je trdno oklenil Cojzovega zdravega in pravega nasveta. Vsled tega, ker je Vodnik uvaževal Cojzov nasvet ter dal slovo staroklasičnim vzorcem, ki jim je — enako drugim pesni-kovačem „Pisanic“ — po duhu in obliki sledil v svojih prvencih, si je pridobil nevenljivo zaslugo, da je postal početnik naše posvetne poezije, pravi pesnik, kakor ga slavi Prešeren v prekrasni posmrtnici:

V spomin Valentina Vodnika.

V Arab' je puščavi
se ptiček rodi,
v odljudni goščavi
sam zase živi.

So zvezde sestrice,
mu mesec je brat;
ni dano mu ptice
si ljubico zbràt'.

Zanj družba ne mara
in on ne za njó;
v samôti se stara,
mu leta teko.

---

[1]) O bistvu in vplivu romantike gl. poglavje „Prvi roj Čebelice“!

Najslajši dišavê,
  ki zanje sam vé,
najžlahtniši trave,
  kadila dragé

in miro[1]) nabira
  netruden vse dni,
se vbada[2]), se vpira,
  za smrt le skrbi.

Grmado 'z njih dela
  prileten samčè,
ko pride smrt bela,
  na nji se sežgè.

Ven plane 'z plamena
  s svitlôbo obdan,
slovečʼ ga imena
  ptič Fênis[3]) na dan.

Tak pevec se trudi,
  samôten živi,
se v slavi, ko zgrudi
  ga smrt, prerodi.[4])

Ako hočemo do dobra razumeti globoko poezijo, s koje čarom je prepojena pričujoča pesmica, nam je pomisliti, da jo je spesnil in posvetil pesnik — pesniku. Kdaj ji je dal Prešeren vidno obliko, ni lahko reči. Dalo bi se misliti, da se je vsaj porodila v srcu petošolca[5]) Prešerna pod dojmom Vodnikove smrti (8. prosinca 1819). Toda ne zdi se mi prav verjetno, da bi imeli pred seboj

[1]) Dragocena dišava.

[2]) Se trudi, skušajoč premagati sleherno oviro.

[3]) Bajen ptič, o kterem se pripoveduje, da si je vse svoje življenje znašal grmado iz dragocenih zelišč in dišav, se na nji nazadnje zažgal ter se v tem plamenu popolnoma pomladil. Tako prerojenje je neki na sebi izvršil prilično vsakih petsto let.

[4]) Še le po smrti navadno zasije pesniku žarek zaslužene slave, dočim ga vrstniki običajno ne znajo ceniti ter mu čestokrat celo delajo krivico.

[5]) Prešeren je vstopil v gimn. l. 1814.

nekako prigodnico, marveč sem tega mnenja, da je pričujoča liki jutranja rosa nežna pesmica listič, na kterega je zapisal Prešeren *svoje shvačanje pesniškega poklica*. Pesnik je podoben čudnemu ptiču-samotarju daljne Arabije, ki živí edino le misli, koje izvršitev mu je smoter življenja: sam za se živeč si znaša grmado, da se na starost na nji zažge ter v tem plamenu popolnoma prerodi in pomladi. Istotako žije, komur je bila Poezija na čelo dahnila pesniški poljub, duševno osamljen, edino le svojim vzorom: vrstniki ga ne razumejo, ker kot genij koraka s svojimi idejami daleč pred navadnimi smrtniki, in čestokrat ga še le pozni potomci, ki začnejo za silo pojmiti, „kar je gledal in čul pesnik zamaknjen v nebo“, presojajo kolikor toliko pravično. Da „pevcu vedno sreča laže“, o tem se je Prešeren lahko na lastne oči prepričal glede Vodnika, ki je na večer svojega življenja moral zapuščen prenašati krivično sodbo ter malodane trpeti bedo. A tudi nekak proroški glas, ki ga, kar se tiče Prešerna, stoprav mi razumemo, zveni iz granesov:

„Se v slavi, ko zgrudi
ga smrt, prerodi“.

Da pa je s to svojo konfesijo glede pesniške bitnosti počastil Vodnikov spomin, s tem je Prešeren najlepše izrazil, kako visoko je čislal pevca „Ilirije oživljene“, ki je na našem posvetnem Parnasu prvi ubiral strune v *narodnem* duhu. Prešeren, ta pristni sín svoje Gorenjske, je gotovo s slastjo prebiral Vodnikove pesmi, ki so večkrat le malo predelane narodne popevke. Ginljiv dokaz pa, kako mu je bil pri srcu Vodnik, je podal Prešeren s tem, da je tej Vodnikovim manom posvečeni posmrtnici dal uno zunanjo obliko, ki je bila našemu Valentinu najljubša, ker jo je smatral za narodno, *štirivrstičnico* z obrazcem:

◡ | —́ ◡ ◡ | —́ ◡
◡ | —́ ◡ ◡ | —́
◡ | —́ ◡ ◡ | —́ ◡
◡ | —́ ◡ ◡ | —́

Vodnik.

Pre'blečen sem menišič bil[1])
in rad sem pel, še rajši pil.

V tem epigramu se Prešeren dobrovoljno pošali z Vodnikom, ki je, izvzemši zadnji čas svojega življenja, imel vedno polne žepe pristno gorenjskih dovtipov in zdravega humorja. Saj sam o sebi poje:

„Kdo rojen prihodnjih[2])
bo meni verjel,
da v letih nerodnih[3])
okrogle sem pel?".

[1]) „Menišič"-frančiškan je bil Vodnik le od l. 1775—1784., potem pa je kot posvetni duhovnik „duše pasel".

[2]) Potomcev.

[3]) Razposajenih, mladostnih.

II. Romantiška doba.

(1830—1890).

1. Prvi roj Čebelice.

Kmalu za Vodnikom
„Utihnili prijetni so glasovi“

in

„dremali, Krajna, tvoji so sinovi:
k Slovanom drugim reva[1]) je zbežala,
k vam, Polcev, Srbov, Pemcev ljub’ rodovi;
vi Kranjce znali ste budit’, uneti,
narodu spet predrznemo se peti“.

S temi verzi nam je Miha Kastelec kaj lepo naslikal preporod slovenskega slovstva na narodni podlagi, ki se je zvršil pod vplivom romantike, ktera je početkom 19. stol. pomladila slovstveno njivo malodane vse Evrope ter nazadnje predramila tudi južne Slovane. Dočim je pri severnih bratih že dobro desetletje v literarnem logu brstela zelena pomlad, ki so jo oznanjali na krepko donečih strunah svojih slovstvenih del med Čehi in Slovaki Čélakovski, Kóllar in Šáfařik, med Poljaki Mickjévič, med Rusi Púškin in Žúkovskij i. t. d., se začne „led naš“ tajati še le z l. 1830., ko je prvič rojila Čebelica.

[1]) Boginja (slovenskega) pesništva.

Vzgled severnih Slovanov je (poleg neposrednih vplivov nemške romantike) mogočno vplival na slovanski jug, zlasti dela Slovakov Kóllarja (Slávy dcera[1]) 1824) in Šafařika (Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, 1826) so elektrizovala slovanski jug. Ni toraj nič čudnega, da nekako ob enem izleti v Ljubljani Čebelica, zasveti v Zagrebu Danica ter se v Gradcu vzbuja Metuljček, (ki pa ni izfrfotal). Tako dobi boginja slovenskęga pesništva, ki se je do sedaj večkrat morala zateči v log nemških listov (zlasti v ljubljanski „Illyrisches Blatt" in celovško „Carinthia"), l. 1830. s Čebelico svoj lastni dom. Stvaril ji ga je v prvi vrsti „velikan učenosti" Čop, ki se lahko imenuje njen duševni oče; krušni oče (izdajatelj) ji je bil licejski knjižničar Miha Kastelec, glavni sotrudniki pa Prešeren, njen izdajatelj Kastelec, Zupan, Potočnik, Cigler in Žemlja.

*

Predno je bila izletela Čebelica (1830), so slovenski pesniki — med njimi tudi Prešeren — zlagali i nemške pesmi ter se zlasti oglašali po listih „Illyrisches Blatt" v Ljubljani in „Carinthia" v Celovcu, ki sta, kakor že omenjeno, sprejemala tudi slovenske pesnitve. Na nemški Parnas pa so slovenske pevce vabile sledeče udobnosti: opiljen (nemški) književni jezik, ki so mu bili do dobra vešči, ker so se po šolah skoraj izključno izobraževali le v nemščini, in posebno odprti jim predali omenjenih listov, dočim naš jezik (pred Prešernom) še ni bil uglajen za pesniške svrhe — Vodnik se je v tem oziru še „vbadal in vpiral" — ter je slovenskim pesnikom zlasti nedostajalo lastnega glasila.

Kakšnega mnenja je bil Prešeren o takem počenjanju, to je na klasičen način izrazil s sledečim nemškim sonetom:

Ihr, die entsprossen aus dem Slavenstamme,
die ihr, der eig' nen Mutter lang entzogen,
die Bildung nicht an ihrer Brust gesogen,
die man, wie mich, vertraut der deutschen Amme,

[1]) Slávy dcera = Slavina hči, lirsko epska pesnitev, ki obstoji (v 3. izdaji) iz 695 sonetov ter opeva ljubezen do izvoljenega dekleta in do domovine.

nicht glaubet, dasz ich euch deshalb verdamme,
dasz dankbar der Germanin ihr gewogen;
nur dasz sie wird der Mutter vorgezogen,
das ist's, was in mir weckt des Zornes Flamme.

Der wahren Mutter soll und musz sie weichen;
doch mein' ich, dasz es ziemt dem Pflegesohne,
der Pflegerin ein Dankgeschenk zu reichen.

Vom edlem Erz, nicht von gemeinem Thone
sei doch das, was er bringt der überreichen,
die auf Armseligkeiten blickt mit Hohne.

Prevod (Stritar):

Vi, ki vas mati Slava je rodila,
ki njej z naročja vzeti, tuji ženi,[1])
ko jaz, bili ste zgodaj izročeni,
da bi z omike mlekom vas dojila,

da vi Germanki, ker vas je zredila,
hvaležni ste, vas kletev ne zadeni![2])
A to unema sveto jezo meni,
da prava mati njej bi se vmeknila![3])

Povsod je, mora biti prva mati;)
ljubiti žene bolj ne smeš nobene,
a dar hvaležni smeš rednici[5]) dati.

Le zlat naj bode dar, visoke cene,
ki ga gospe podajaš prebogati,
ponosna ne ozre se v zlate pene![6])

---

[1]) Nemki, t. j. nemškemu jeziku in duhu, v kterem ste se izobraževali.

[2]) Ako skazujete Germanki svojo hvaležnost s tem, da pesnite v nemškem jeziku, se še niste narodno pregrešili.

[3]) Ako pa kdo višje čisla in bolj ljubi tuj jezik nego materinščino, je zakrivil s tem narodni greh.

[4]) Tukaj: materinščina (slovenščina).

[5]) Tukaj: nemščini.

[6]) Z nemškim pesnjenjem poskusi samo tedaj, ako si res kos dobri pesmi, sicer se v nemški, dobrih proizvodov bogati literaturi le osmešiš!

Kaj čudno, da se je Prešernu spričo takih odnošajev razveselilo rodoljubno srce, ko je izletela Čebelica, ter je svojim čustvom dal duška s prekrasnim sonetom:

Mihu Kastêlcu.

B'le zapuščene so Parnasa[1]) trate,
mah, ljuljka in osát ob krajih, v sredi,[2])
na njih so 'zgúbili Kamén[3]) se sledi,
molčali so glasovi lire[4]) zlate.

Vabíle Kranjce[5]) sence so košate,[6])
stezice zložne,[7]) cvet dišèč po medi,
sad brez potú; zapléč' vat[8]) so po redi
hodil i mèd Muz nemških zbrane svate.)

T i si nas zbudil,[10]) zbral ob hudem časi;
roké zaraščene trebíti jele
prostore na domačem[11]) so Parnasi.

Že vid' jo mesta se na njem vesele,
že slišijo se pesem sladki glasi,
pognàl je cvet, méd nosijo „Čebele“![12])

---

[1]) Gl. str. 6, op. 3!

[2]) Ob krajih, v sredi = po vsem prostorišču našega Parnasa (sta se šopirila mah in ljuljka, t. j. malovredni slovstveni proizvodi).

[3]) Kamena (= Muza) = boginja pesništva; v prenesenem pomenu: pesništvo.

[4]) Neke vrste glasbilo na strune.

[5]) Slovence, t. j. slovenske literate.

[6]) Na nemški Parnas. Na isti Parnas se nanašajo tudi „stezice složne“, „cvet dišeč po medi in sad brez potu“ (v pomenu: razne ugodnosti).

[7]) Ne strme.

[8]) Zaplečevati = prežati, t. j. nepovabljen čakati, da človek kaj dobi (n. pr. kmetski fantje prežijo na svatovščinah).

[9]) O vzrokih, zakaj so slovenski pesniki „hodili med muz nemških zbrane svate, t. j. zlagali nemške pesni, gl. str. 13!

[10]) Ti, Kastelec, si nas zbudil, ko si začel izdajati Čebelico.

[11]) Slovenskem. Začele so se oglašati slovenske pesnitve.

[12]) Letniki Čebelice.

2. Pesniki - Čebeličarji.

Čebelica je bila almanah[1]) (kakor v prejšnjem stoletju Devove Pisanice) in sicer pravi „Musenalmanach“ brez proze, vsaj po obliki; a po vsebini je Čebeličino poezijo čestokrat nadomeščala vsakdanja proza. To je bilo vzrok, da je Prešeren že v 3. letniku Čebelice izstrelil celo vrsto ostroželih pšic — sam jih imenuje „sršene“ — na njene pesnike, ki so večinoma prav slabo posnemali Vodnika, staroklasične vzorce ali pa elegične in melanholične nemške pesnike 18. stoletja. (V celem je Prešeren spesnil 20 sršenov, dvakrat toliko, kolikor je zapovedi božjih, kakor piše Čopu iz Celovca; a objavil ni vseh).

Vzrok nezlatega veka.

Prišli bi že bilí Slovencem zlati časi,
ak klasik[2]) bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi.

Novi Pegasus.[3])

„Višnjani![4]) kám ste svôj' ga polža[5]) d' jali?“
„Za Pegaza smo pevcem ga prodali“.

Pričujoč epigram velja pesniku (in avtorju povesti „Sreča v nesreči“) Janezu Ciglerju (1792—1869) ki je bil Višnjan (kot župnik v Višnji gori). Prešeren zabavlja, da „pevca“ Ciglerja Pegaz ni brzokril konjič, nego le počasen polž.

---

[1]) Zbornik za poezijo.

[2]) V besedi klasik se ima l debelo (kakor v gorenjščini) izgovoriti kot v: Kdor nam samo kaj kvasi, še zato ni kvasik (= klasik, t. j. pesnik ali pisatelj, čegar dela imajo trajno, za vse čase veljavno vrednost).

[3]) Pesniški konj, t. j. živa domišljija pesnikova.

[4]) Prebivalci kraja Višnja gora na Dolenjskem.

[5]) Polž (ali prav za prav školjka) je baje bil nekak višnjegorski grb ter je izginil iz občinske hiše, kjer je bil shranjen.

Čebelice puščičarjem.

Kot vsaka ni žival lisica,
tak vsaki ni napís puščica.

Ta puščica je namerjena zlasti na Jakopa Zupana (1785—1852), ki je sprožil v 1. letniku Čebelice 20, v 2. pa 10 „pšic“, ktere so brez lastnosti, ki jih naj ima pravi „sršen“. Puščica mora biti kratka in jedrovita ter imeti v sebi ost duhovitosti (kar Francoz imenuje — esprit) češ

Puščičica brez žela[1])
'z debelega[2]) je čela.

in

Puščičar naj ima glavico zvito;
Terzit[3]) neslan je, kdor ima zabito.

Čebelice pravljičarjem.

Pravljíca po Ezop'[4]) od vàs zapeta
več nima slásti, kakor jed pogreta.

„Čebelice pravljičar“, ki mu je namenjena ta zabavljica, je Urban Jarnik (1784—1844), ki je v svoji knjižici „Zber lepih naukov za slovensko mladino“ med drugim obelodanil več poslovenjenih Ezopovih basni. On je bil, delujoč med koroškimi Slovenci, edini izmed ne-kranjskih sotrudnikov Čebelice.

---

[1]) Želo = pikajoča ost.

[2]) Debelo čelo = zabita glava.

[3]) Terzit je bil najgrši mož (hrom, grbav, navzkriž gledajoč) v grški vojski pred Trojo in velik žlobudravec.

[4]) Ezop, ki je menda živel v 6. stol. pred Kr., je baje bil početnik umetne basni.

Čebelice šestomerjevcem.

Ak kdo v heksametru namèst' spondeja
al dáktila posluži se troheja,
ne ve, kam se cezure[1]) déjo,
on vprega Pegaza[2]) v galéjo.[3])

Sršen o heksametru brenči na zgoraj omenjenega Zupana, ki je v 2. letniku Čebelicė objavil dve pesni v distihih. Prešeren v tem napisu smeši rabo troheja v heksametru. O tem sodimo danes drugače. Slovenska metrika uči, da se pod določenimi pogoji tudi trohejske stopice smejo rabiti v šestomeru. (Gl. Sket, Slovenska slovnica, 8. izd., § 387 !).

Čebelice pesmam brez s in c.

„Brez cêtov têče vir mu Hipokrene[4])
in êsov v pesmah njêga najti ni!"
„Zatorej nimajo nobêne cene,
zato so pesmi tiste brez soli".

Tudi ta pšica je namerjena na Zupana, ki se je v nekterih pesnih (n. pr. „Duhovi tatovi", Čeb. I.) nalašč izogibal sičnikom, kakor da bi bili blagoglasnosti v kvar. V Prešernovem epigramu pa se ravno povdarjeni besedi (cene, soli) začenjate s sičnikom.

Čebelice pevcem letnih časov.

Kdor govoriti kàj ne ve,
on vrême hval' al toži;
kdor pevcev peti kàj ne ve,
od letnih časov kroži.

---

[1]) Cezura ali zareza se imenuje odmor (za čitateljev glas) sredi verza.

[2]) Gl. str. 16, op. 3!

[3]) Velike bojne ladje v srednjcm veku, ki so jih večinoma morali veslati kaznjenci.

[4]) Studenec pesniških zmožnosti.

Pričujoča zabavljica velja poetom, ki se ne držijo načela: „Kar sem prečutil, užil, prepevam iz srčne globine", nego opevajo dolgočasne predmete. Takoj v 1. letniku Čebelice čitamo pesmi z naslovi: Spomlad (Holzapfel), Poletje (Kosmač), Jesen (Zupan) in Zima (Kosmač).

Lesničniku in Levičniku.

Kako bi neki sladke pel Lesničnik!
Kako bi neki prave pel Levičnik!

Povod za to pšico ste dali Prešernu pač le imeni Lesničnik — v resnici se je pisal Holzapfel (1799—1868) — in Levičnik (1808—1883). To dejstvo je Prešeren porabil za vzporejanje sladek — Lesničnik in pravi — Levičnik.

Pred pevcu, potlej homeopatu.[1]

Popred si pevec bil, zdaj si homeopat;
popred si časa bil, zdaj si življênja tat.

Mož, kojega pika Prešeren s to zabavljico, je Blaž Potočnik (1799—1877), ki se je rad bavil s homeopatijo. Želo te puščice je precej ostro: Potočnik kot pesnik ni bil le „časa tat"; nekatere njegovih pesmic so se narodu tako priljubile, da so ponarodnele (n. pr. Zvonikarjeva, Planinar, Dolenjska).

Čebelarju.

„Zakaj pač muhe moj lovi[2]) Kastelic?"
„Prodajat' misli jih namest' čebelic".[3])

---

[1]) Homeopatija (ὅμοιος, πάσχω) = lečenje različnih bolezni z istimi zdravili, kar je bilo uprav za Prešernovih časov v navadi. Homeopat = kdor se bavi s takim lečenjem.

[2]) V Čeb. II. je Kastelec objavil pesem „Fantovskim", v kteri poje o koketnem dekletu, da „cvet njeni je ljube ko muhe lovil". Izraz muhe loviti pomeni tukaj: ljubimkati.

[3]) Kastelec se je intenzivno pečal s čebelorejo.

Čebelar je izdajatelj Čebelice Miha Kastelec (1796—1868) in Prešeren ga tukaj zbada, ker „muhe lovi“, t. j. v Čebelici kroži zaljubljene.

*

Pesnik m-Čebeličarjem je namenjeno še sledečih troje epigramov, ki pa niso bili, kakor zgorajšnji „ršeni“, objavljeni v Čebelici:

Glosatorju.[1])

Tam[2]) Kranj' c[3]) se košatí[4]), vseh Kranjcev je orakelj,[5])
že dvakrat je poslal nam dneva polhen žakelj.[6])

Tudi tega sršena je izzval Zupan in sicer s pesnitvami, ki jih je objavil pod naslovi „Kranjski Plutarček“ (v Čeb. I. 10 pesmi) in „Kranjski Nestorček“ (v Čeb. II. 10 pesmi[7]). Že iz naslovov je razvidno, da sta Zupanu za vzgled služila Plutarh[8]) in Nestor.[9])

---

[1]) Glosa (γλῶσσα = je razlagajoča opazka k tekstu, ki ni sam ob sebi umljiv. Glosator = človek, ki piše take čtivo razjasnjujoče opazke.

[2]) V Ljubljani. Pričujočo puščico je Preš. namreč sprožil v Celovcu, kjer se je (l. 1832.) pripravljal na odvetniško preskušnjo.

[3]) Zupan.

[4]) Se šopiri, se širokousti.

[5]) Prerokovališče. „Vseh Kranjcev je orakelj“ Zupan zato, ker se iz njegovega Plutarčka in Nestorčka (o obeh gl. op. 8. in 9!) vsak Kranjec lahko pouči o slavnih, za slovenstvo zaslužnih možeh in o znamenitih zgodovinskih dogodkih, ki so se zvršili na slovenski zemlji.

[6]) „Že dvakrat je poslal nam dneva (= jasnosti) polhen žakelj“ z zbirkama Kranjski Plutarček in Kranjski Nestorček (gl. op. 8. in 9!)

[7]) Omenjenima zbirkama „Kranjski Plutarček“ (Čeb. I.) in „Kranjski Nestorček“ (Čeb. II.) sta pozneje (Čeb. III.) sledila še druga dva cikla pod istimi naslovi, vsak obsegajoč 10 pesmi. Prešeren se je s sršenom „Glosatorju“ oziral le na zbirki v Čeb. I. in II.!

[8]) Grški pisatelj Plutarh (okoli 50—120) nam je med drugim ostavil 46 životopisov slavnih mož, koje hoče svojim sodobnikom predočiti kot svetle zvezde iz lepše preteklosti. Zupan pa v svojem Plutarčku poveličuje za slovenstvo zaslužne može, kakor so bili: Ungnad, Žiga Herberstein, Andrej Turjaški, Valvazor, Vega, Cojz i. t. d.

[9]) Nestor je bil ruski menih ter je živel v drugi polovici 11. in začetkom 12. stoletja v Kijevu. O njem se je dolgo časa — napačno — trdilo,

Ker so bile te pesnitve zgodovinske vsebine bralcem deloma neumljive, jim je moral pesnik dodajati razjasnjujoč tolmač, g l o s e, in Prešeren ga zato nazivlje glosatorja.

Pesmam od močvirskega posušila.[1])

„Kjé, prašate, meglé ljubljanske vir je,
kar naše posušêno je močvirje?" —
„„Rodíjo nam oblake zdàj meglene
od posušila pesemce vodene"".

Ta napis velja Z u p a n u, ki je v 1. letniku Čebelice objavil troje „vodenih" pesmic, koje deloma omenjajo i z s u š e v a n j e l j u b l j a n s k e g a b a r j a (B a r o n u S c h m i d b u r g u, K r i m o p r u l s k i o b l e t n i c i, „pšica" I b l a n a).

Nekim pevcem duhovnih[2]) pesem.

Res je duhóvna,[3]) in rés pesem ní vaša duhóvna,
dúh praznôte ki imá, božjega prázna duhá.[4])

Ta epigram velja tistim pesnikom ki v svojih verzih sicer g o v o r e o (božjem) duhu in duhovih, kojim pa njihovih pesnitev ne preveva duh (= duhovitost). Taki „duhovni pesmi" ste v 1. letniku Čebelice: „Nebesa" (Potočnik) in „Duhovi tatovi" (Zupan).

---

da je spisal najstarejšo rusko, tako imenovano Nestorjevo kroniko, ki hrani dragocene podatke za starorusko zgodovino. Po vzgledu te kronike Zupan v svojem Nestorčku opeva „boje vam sloveče" in „očetov naših imenitna dela", n. pr.: Avgust od Metljanov ranjen, 32 let pr. Kr.; Punt rimskih vojakov v Ljubljani, l. 16. po Kr.; Cesar Konstantin v Ljubljani l. 331.: Atila razvali Emono, l. 452.; Samo, slovenski vojvoda, umrl l. 662.

[1]) Od posušila = o posušilu.

[2]) Pesmi o (božjem) duhu ali duhovih.

[3]) Ker rabi b e s e d o duh ter jo prešinja — d u h p r a z n o t e.

[4]) Ker nima božjega duha (= duhovitosti), t. j. duha, po kterem je človek podoben božanstvu.

3. Matija Čop, duševni oče Čebelice.

Ista romantika, ki je početkom 30-ih let nekako ob enem v Ljubljani izvabila Čebelico na ledine slovenskega slovstva, v Zagrebu ukresala Danico in malodane v Gradcu vzbudila Metuljčka, una ista romantika, ki je dala ilirizmu njegovega največjega pesnika Stanka Vraza in slovanski filologiji mojstra Miklošiča, nam je vzgojila tudi Prešerna.

Najznačilnejša poteza v romantiki je sicer zanimanje za vse, kar je narodnega: za narodovo zgodovino in jezik, za njegove pesmi in glasbo, pravljice in pripovedke, vere in vraže, šege in navade. S temi rodoljubnimi težnjami pa je romantika združevala tudi gorko zanimanje za duševne proizvode tujih narodov ter kaj rada prevajala narodne poezije, zlasti italijanske in španske, angleške, indijske, perzijske in arabske.

Prebiraje Prešernove pesmi se korak za korakom lahko uverimo, da je naš pesnik poglavitno plul v romantiški struji (narodni duh, bogastvo tujih oblik v njegovih poezijah!). Iz teh poezij pa tudi izvemo, kdo je bil prevodnik, po kterem so se gonilne sile romantiških idej zlivale v pesniški stvarjajočo dušo Prešernovo. V rečenih poezijah namreč čitamo, da je tudi Prešernu pokazal „pot pravo v deželo duhov“ genijalen mož, o katerem naš pesnik poje:

„Skrita nobena bila ni zvezd ti nebá poezije,
slednji je bil ti domàč jezik omikan, učèn“.

To pa je bil „velikan učenosti“ Matija Čop (1797—1835), ta pravi učenec sodobnih romantikov. Tistega Prešerna torej, ki ga častimo danes kot pesnika-prvaka na slovanskem jugu, nam je vzgojila romantiška struja, a nje življenja polni žarki so se koncentrovali na Prešernov genij skozi dušno žarišče najdražjega mu prijatelja Čopa.

Ko je bil Prešeren pesen v srcu spočel in v duhu zamislil, tedaj se je obrnil na ta pesniški orakelj in estetično najfineje zbrušeni okus, na oboževanega sí prijatelja Čopa z vprašanjem, kakšna

obleka bi se najbolj podala ravnokar porojeni „glasnici čustev in želja“. Prešernov genij je stvaril pesniško idejo, a Čop je često nasvetoval zunanjo obliko: verz, kitico, stik i. t. d. Si li moremo misliti kaj vzvišenejšega, nego je vez, ki je z najidealnejšim prijateljstvom spajala pesniški genij Prešernov in veleum Čopov? Ako to prijateljstvo prevdarimo, se nam pač ne bo za malo zdelo, da je 35-letni Prešeren kakor otrok neutešljivo jokal ob mrtvem truplu Čopovem ter svojemu prijatelju posvetil celo vrsto najglobljie občutjenih pesnitev:

Čudni dehur.

V Ljubljani je dehúr, ki noč in dan žre knjige,
od sêbe pa ne dá najmanjši fige.

Tega sršena je Prešeren l. 1832. spodil iz gnezda, češ, naj piči učenega Čopa, da bi kmalu „zastavil pero“ in ne zaklepal „zaklade duha Krezove“. (Plod Čopovega peresa so trije zoper metelčico naperjeni spisi — gl. poglavje „Abecedna vojska“! — in slovenska bibliografija, ki pa jo je obelodanil še le Jireček — pod naslovom „P. J. Šafařik's Geschichte der südslavischen Literatur“ — l. 1864.)

Dem Andenken des Matthias Čop.

Ὃν οἱ ϑεοὶ φιλοῦσιν, ἀποϑνήσκει νέος.

„Jung stirbt der, den die Himmelsmächte lieben“.
Der Spruch, mein Freund, hat sich an dir bewähret,
1. stand in den blassen Zügen dir geschrieben;
denn heiter war dein Antlitz, wie verkläret,
dein Mund, der lächelte, als wollt' er sagen:
2. Aus ist der Kampf, der lang genug gewähret. —
So fand ich dich, als ich vom Schmerz getragen
Zu dir geeilet auf die Schreckenskunde,
3. dasz aufgehört des Freundes Herz zu schlagen.

Und wie sie brennt und brennen wird die Wunde,
gelinder werden ihre glüh'nden Qualen,
4. wenn ich erwäge deine letzte Stunde.
Der milden Abendsonne kühl're Strahlen
vergoldeten den grünen Schmuck der Aue,
5. im Hintergrunde schautest du die kahlen
Giganten Oberkrains mit kühnem Baue,
rings um dich rauschten sanft der Save Wellen,
6. die dir zu sprechen schienen: „Uns vertraue!"
Ob deinem Haupte segelten die schnellen,
weiszflöck'gen Wolken hin; der Freud' erschlossen
7. fing an die Brust von hehrer Lust zu schwellen.
Nicht ahntest du, dasz deine Bahn beschlossen;
der Weltgeist sandte aus der lichten Halle,
8. dich abzurufen zu des Lichts Genossen,
den Genius ab; im hellesten Krystalle
der reinsten Woge löscht' er aus den Funken,
9. auf dasz er rein zurück zum Urlicht walle.
Du schiedest von der Welt begeist'rungtrunken,
in voller Kraft, hast nicht den Schmerz gefühlet,
10. zu seh'n die Deinigen in Gram versunken.
Die heisze Stirne ist nun abgekühlet,
von keinem Zweifel wird die Brust durchzogen,
11. sie wird von Reu' und Schmerz nicht mehr durchwühlet.
Du wirst nicht mehr von Hoffnungen belogen,
von Wünschen, die so süsz das Herz durchschauern,
12. uns zu verlocken in des Abgrunds Wogen. —
Nicht du, mein Freund, nur wir sind zu bedauern,
das teure Vaterland ist zu beklagen,
13. die Jünger, die am Grab des Meisters trauern.
Welch herrlichen Gewinn hätt' er getragen,
des Wissens reichster Schatz, der nun verschlossen,
14. dem Vaterland, der Welt in künft'gen Tagen!
Es trieb dich ewig vorwärts, unverdrossen
hast du gekämpft, bis du den Sieg errungen,
15. bis sich des Lichtes Pforte aufgeschlossen.
Dir waren heimisch unsres Weltteils Zungen:
Was Hellas, Rom Unsterbliches geschrieben,
16. des Briten Lied Begeistertes gesungen,

der Lusitanier, Spanier, heisz im Lieben,
der Italiener, Deutsche und Franzose
17. geschaffen, von der innern Glut getrieben,
das sp ach zu dir im ieblichen Gekose
der Muttersprache. — Im sarmat'schen Norden,
18. wohin gerufen dich des Schicksals Lose,
hast du gelauscht des Mickiewicz Accorden,
und was der Čeche, Serbe und der Russe
19. ans Licht gefördert, ist dir kund geworden.
Mnemosyne hat dich mit ihrem Kusse
geweihet zu des Vaterlandes Frommen,
20. um auszuspenden von dem Überflusse. —
Nun hat der Tod von uns dich weggenommen,
wir sah'n die Saat so herrlih sich gestalten,
21. der wahre Erntetag, er wird nicht kommen!
Das ist's, warum wir des Geschickes Walten
verklagen, das so früh dich uns entrücket,
22. warum wir trauernd uns're Hände falten. —
Ich weisz, du standest einsam, unbeglücket,
dasz dir, wie mir, kein Glück war hier beschieden,
23. dasz dich im stillen Haus kein Leid mehr drücket.
Ich gönne dir den tiefen, ew'gen Frieden;
doch werd'ich, bis sie mich zu Grabe tragen,
24. dasz du, mein Teuerster, so früh geschieden,
dasz du uns wardst so früh entrissen, klagen. —

Prevod (K. Ozvald):

Matiju Čopu v spomin.

Ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.[1]

„Umrje mlad, ki ljubi ga božanstvo“.
Da se ta rek na tebi je vresničil,
1. tvoj bledi lik nam bil je svedočanstvo;[2]

---

[1]) Umrje mlad, ki ljubi ga božanstvo.
[2]) Ko smo te videli mrtvega.

saj se obraz ti v radosti je tajal
in usta, kakor bi hotela reči:
2. Končan je boj, ki tolikanj je trajal. —
Tako sem te zazrl, ko sem v ščemeči
bolesti k tebi, dragi, bil prisopel,[1])
3. začuvši vest o grozenski nesreči.
Ob misli mrem, da si v valovju shropel;
vendar nje čin odpuščam malce Parki,[2])
4. če bolj prevdarim to usodno kopel.
Poslavljajočega se solnca žarki
zlatili so zelene krog planjave,
5. v ozadju zrl v večernej zori jarki
snežnikov si gorenjskih veličave.
Valovi Save kot bi ti šumeli:
6. „Ne boj se nas ter sprejmi z gor pozdrave!“
Visoko nad teboj pa so hiteli
oblačci belokrili v dalj; v tej slasti
7. občutki tvoji niso razumeli,
da Save val zdaj zdaj te upropasti.
Nebo poslalo z jasne visočine
8. je genija, da 's teme te oblasti
pokliče v dom svitlobe; 'z globočine
kristalnega valovja čist je šinil
9. tvoj duh v kraj večnojasne domovine.
S sveta si, črtežev bogat,[3]) preminil
in v polni moči, ne čuteč bolesti,
10. ki v nas se je vselila, ko si zginil.
Spi čelo vroče v hlada zdaj prelesti,
več dvomov črv ti prsi ne razjeda,
11. sta kes in bol nehala v srcu mesti.[4])
Ti up lažnjivi nič več ne preseda,
srce več ne drhti v željá sladkosti,
12. ki često jim sledi le bol in beda.

---

[1]) V bolniščnico, kamor so bili iz Save (gl. str. 28!) pripeljali Čopovo truplo in kjer so ga skušali — brezuspešno — oživiti.

[2]) Parka = boginja usode.

[3]) Primeri verza „Ako bi daljši časi b'li mu dani, svoj narod s pismi bi razsvetlil bil“ v „Napisu na grobu Čopovem“!

[4]) Glagol metem, mesti = vihrati, razsajati.

O tebi ne, — moj zlati drug, oprosti! —
o nas gre tožiti in domovini,
13. zgubivšej velikana učenosti.
Dobiček lep in kak po veličini
dozorel bil bi sčasom v tvojem znanju
14. domači grudi in sveta širini!
Si spel le kvišku proti vede stanju
in vztrajno strl ovire še tolike,
15. da luči hram odprl se je klicanju.
Evropske si obvladal vse jezike:
Kar Grec' ja, Rim sta večnega spisala,
16. navdušenih britanskih pesmi stike,
kar Luzitanec,[1]) Španec v verze zbrala,
kar italjanska, nemška in francozka
17. je Muza nam s Parnasa[2]) svoj' ga dala,
vse to ti spajala je vez prav ozka,
kot da si čul je v naši bil besedi.
18. Tam, kjer se valovi sarmatska ploska[3]),
v Mickjévičevih[4]) žil si glasov sredi,[5]),
in kar je Čeh, sta Srb in Rus spesnila,
19. odprlo se je tvojemu vpogledi.
Mnemózina[6]) te, Čop, je poljubila,
da domovina bi obogatela
20. s tem, kar modrica[7]) ti je podelila. —
A zdaj te, dragi, kruta smrt je vzela;
brsteče smo se veselili setve,
21. ki v klasje več ne bo nam dozorela!
Zato, usoda, ne zameri kletve,
saj smo cel vek prerano ga zgubili,
22. ki žrtev, žal, postal je tvoje žetve! —

---

[1]) Prebivalec nekdajšnje Luzitanije (= današnje Portugalske); Portugalec.

[2]) O Parnasu gl. str. 6. op. 3!

[3]) Sarmatija se je v starem veku imenovalo ozemlje, ki je obsegalo današnjo Poljsko in južnozahodno Rusijo. Sarmatska ploska = poljska planjava.

[4]) Adam Mickjévič (1798—1855,) poljski pesnik prvak. Gl. str. 12!

[5]) V Lvovu, kjer je bil Čop nekaj časa gimnazijski in tudi vseučiliščni profesor.

[6]) Boginja spomina. Mnemozina je bila mati modric (= Muz.)

[7]) Mnemozina.

Ti žitja dnovi niso jasni bili,
se sreče žar je redno nama skrival,
23. a zdaj pač prost si vseh bolij v gomili.
Da b' sladko, ti privoščim, v zemlji snival;
al ker v prerani grob si moral leči,
24. nad tvojo smrtjo bom solze prelival,
dokler pod rušo mir me ne osreči.

Pričujoča, v tercinah spesnjena umetnina je nekaka osmrtnica (nekrolog), ki se je v Prešernovem srcu porodila pod neposrednim dojmom nepričakovane smrti najdražjega si prijatelja Čopa. Iz nje nam zveni naproti obupni krik žalosti potrtega Prešerna, ko na večer 6. julija l. 1835. ves objokan v ljubljanski bolniščnici poljublja mrzlo lice oboževanega si prijatelja, ki je uro prej utonil v Savinem tolmunu blizu Ljubljane, kamor sta se bila šla s Kastelcem kopat.

Po obliki je Prešeren to pesnitev zamislil kot nagrobni govor: pesnik mrtvega prijatelja vseskozi nagovarja s „Ti!“, kakor da bi ta bil navzoč. V prilog tej trditvi bi tudi bilo omeniti verze:

„O tebi ne, — moj zlati drug, oprosti! —
o nas gre tožiti in domovini,
zgubivšej velikana učenosti“.

Misli v tej pesnitvi pa se vrste tako-le: V prvih treh tercinah nam pesnik predoči 38-letnega Čopa — mrtvega, a na ustnicah kakor da bi mu trepetal smehljaj rajske sreče. Tako ga je Prešeren videl na mrtvaškem odru. — Grozen spomin! Vendar se pesniku strašna bolest zazdi nekoliko zmanjšana, „če bolj prevdari to usodno kopel“. Taka smrt pač ni bila polna groze in strahote: krog in krog najčarobnejša pokrajinska slika, slast šumljajočih valov bistre Save, z nebesnih visočin pa priplava genij ter v tem kristalnočistem vodovju ugasne iskro Čopovega duha, da se čist vrne — „v kraj večnojasne domovine“. (Terc. 4—10). — In za te, prijatelj, zdaj „konec je težav in boja“, se tolaži pesnik dalje. Ne muči te več ni bol ni kes ni „up golj' fivi“ ni „željá sladkosti, ki često jim sledi le bol in beda“; za te „potihnil za vsekdar srca je in sveta vihar“! Bolj kakor tebe, gre pomilovati nas in domovino, ki stoji osirotela ob grobu „velikana učenosti“. (Terc. 11—13). — In tak „velikan učenosti“ si bil zares, poznavajoč vse germanske, romanske in slovanske jezike

pa njih slovstva. (Terc. 14—20). — A da tvoja toli obil sad obetajoča setev na naši kulturni njivi „v klasje več ne bo nam dozorela“, to je vzrok, da obtožujemo zlo usodo, ker te je mnogo mnogo prerano pobrala iz naših vrst. (Terc. 21—22). — Tvoj veliki duh se je na svetu čutil osamljenega in sreča je bila tvojemu srcu tuja; zato

„da b' sladko, ti privoščim, v zemlji snival;
al ker v prerani grob si moral leči,
nad tvojo smrtjo bom solze prelival,
dokler pod rušo mir me ne osreči“. (Terc. 23—24).

Pregledni obrazec te osnove:

Tercine (1—3): Čop na mrtvaškem odru;
„ (4—10): apoteoza njegove smrti;
„ (11—13): hujša od Čopove je usoda njegovih učencev Čebeličarjev;
„ (14—20): poveličevanje Čopa kot „velikana učenosti“;
„ (21—22): prerana smrt Čopova je potrla vse Čebeličarje,
„ (23—24): zlasti pa Prešerna.

Matiju Čópu.

Vam izročim,[1]) prijatla dragi mani'[2]),
ki spi v prezgodnjem gróbu, pesem milo;[3])
ločitvi od njegà[4]) mi je hladilo,[5])
bilà je lek ljubezni stari rani.[6])

---

[1]) Izročim („pesem milo“) = posvetim, poklonim.

[2]) Mani (iz lat.) = duh, t. j. spomin pokojnikov.

[3]) „Krst pri Savici“.

[4]) Od prijatelja (Čopa).

[5]) „Ločitvi od njega mi je hladilo“ (osebek: pesem!) = v pesmi (Krst pri Savici) sem dal duška svoji bolesti nad Čopovo smrtjo ter si s tem neizrekljivo bol nekoliko olajšal.

[6]) „Bila (pesem) je lek ljubezni (rodilnik!) stari rani“ (dajalnik!) = s to pesnijo (Krst pri Savici) sem ob enem iskal hladila bolesti, ki mi jo je povzročila (neuslišana) ljubezen (do Julije Primčeve).

Minljivost sladkih zvez[1] na svet' oznani:[2])
Kak kratko je veselih dni število,
da srečen je le ta, kdor z Bogomilo
up sreče unstran grôba v prsih hrani.[3])

Pokôpal misli visokoletečе,[4])
željá nespolnjenih sem bolečine,[5])
ko Črtomir ves up na zêmlji sreče;

dan jasni, dan oblačni v nôči mine,[6])
srcé veselo in bolnó, trpeče
vpokoj' le bodo grôba globočine.[7])

S tem globoko občutjenim sonetom posvečuje Preš. (l. 1836.) Čopovemu spominu svojo najveličastnejšo pesnitev „Krst pri Savici", ki je odmev „sladkih zvez" z bitjema, koji ste bili pesnikovemu srcu najdražji na svetu (prijatelj mu Čop in Julija Primčeva).

V spomin Matija Čopa.

Tajati léd[8]) naš šè le začnè se, pomlàd je drugód[9]) že;
1. v dragi slovenski vkrotèn ní domovini vihar[10]).

---

[1]) S Čopom in Julijo.

[2]) Velevnikova oblika! (= povej).

[3]) Po britki usodi, da sem zgubil najdražji mi bitji (Čopa in Julijo) sem spoznal — in spoznaj vsakdo drugi! — „da srečen je le ta" na zemlji, kdor upa na pravo srečo „unstran groba", kakor je to storila Bogomila (v „Krstu pri Savici").

[4]) Slovstvene upe, ki sem jih stavil v Čopa.

[5]) Neuslišano ljubezen do Julije.

[6]) Bližajoči se noči se dan umakne, naj si je bil jasen ali oblačen.

[7]) Pridi, kar hoče, čez me, po izgubi Čopa in Julije, „je moj up" edino le še grob.

[8]) Led naš = led na naši slovstveni njivi. Kako in kdaj se začne tajati ta led, o tem gl. str. 12!

[9]) Pri severnih Slovanih gl. str. 12!

[10]) Abecedna vojska. Gl. poglavje „Abecedna vojska"!

Stešcmo svoj si čolnič[1]) nov, z Bogom 'zroč' mo ga valovom;
2. ni se navadil popréd brêznov se, skal ogibát'.[2])
Zvezde, ki reš' jo, bilé so neznane, ki čoln pogubijo;
3. Lelj[3]) bil naš je krmár, drugi je bil Palinúr.[4])
Ti[5]) nam otél si čolnič, si mu z jadrami krmo popravil,[6])
4. ti mu pokazal si pot pravo v dežélo duhóv.[7])

---

[1]) „Čebelico". O postanku in ustroju tega „čolniča" (= Čebelice) gl. str. 13!

[2]) Mlado ravnokar ustvarjeno ognjišče slovenskih pesnikov še nima trdnih pravcev, ki bi naj bili merodajno vodilo Čebeličarjem in ki jih zamore določiti le večletna izkušenost. Pesnikom, zbranim krog novega glasila, ni bilo jasno, kako in kaj jim je peti, da bi Čebelica, namenjena slovenskim razumnikom, prospevala.

[3]) Slovanski bog ljubezni.

[4]) Palinur je bil krmar na prvi Enejevi ladji, ktere smeri je imelo slediti vse ostalo brodovje in je v Sredozemskem morju utonil, zgrudivši se, ko „bližali so se že prav k opasnim Sirenskim skalinam", v valovje, ker je bil ob krmilu zadremal. — Z glavnim naglasom je povdarjena prva polovica tega verza („Lelj bil naš je krmar"), rahleje pa sledeča („drugi je bil Palinur"), ki je k prvej dodana kot nekak deklarativni, poved prvega razširjajoč stavek: Naš krmar je bil Lelj, ki je postal drugi Palinur. Misel pričujočega pentametra pa je sledeča: Čop — on je Lelj, t. j. utelešena ljubezen — je iz najplemenitejših nagibov, zgolj iz domovinske ljubezni in navdušenja za slovensko slovstvo vse svoje duševne sile napel v prospeh Čebelice; bil je kot njen duševni oče to, kar slavni krmar Palinur Enejevemu ladjevju, a dohitela ga je tudi Palinurjevi slična usoda, smrt je našel v mokrem elementu „Save deroče valov". Ta verz stoji v strmem kontrastu s poprejšnjimi stihi: Vse je čolniču pretilo pogibelj in vendar ni ponesrečil. Skok misli je pred tem verzom, ne za njim!

[5]) Lelj (t. j. Čop). V prejšnjih distihih nam pesnik pripovedovaje slika rojstvo Čebelice; pri misli „Lelj — Palinur!" pa ga spomini starega prijateljstva in grozne izgube v Savinih valovih prevzamejo v toliki meri, da se z verzom „Ti nam otel si čolnič" in sledečimi kar nehote obrne do Čopa v grobu, kakor bi ta bil navzoč. (Ta jezikovna figura, ki se je zlasti govorniki radi poslužujejo, se imenuje apóstrofa — ἀποστρέφεσθαί τινος = se od jednega predmeta obrniti k drugemu, — Prim. 3. kitico soneta „Mihu Kastelcu", str. 15!).

[6]) Preustrojil si mu (= čolniču) jadra in krmo, t. j. za uspešno vožnjo najvažnejše dele: da je Čebelica postala tako imenitno zavetišče slovenske poezije, to je edino le zasluga tvojega požrtvovalnega prizadevanja; ti si vodil Čebeličarje ter jim svetoval, kaj in kako naj pojo, ti si duševni oče Čebelice.

[7]) Dežela duhov = poezija. „Ti si nas učil proučevati in razumevati slovstva, ti si nam razkazoval njih razvoj in cvet, ti si nam razjasnjeval njih

Skrita nobêna bilà ni zvezd ti nebá poezije,[1])
5. slednji je bil ti domàč jêzik omikan, učèn.[2])
Stari Rimlján kar, svetá je gospod, kar Grecija modra,
6. z Lahi Francoz, Španijól, Nemec in Albijonèc,[3])
Čêh in Poljak, kar Rus in Ilir,[4]) kar rod naš slovenski
7. slavnih izmislil si bil časa do tvôj' ga pisanj,[5])
polno si znanost imel njih, Čóp, velikan učenosti![6])
8. Ti si zaklade duhá Krêzove[7]) bil si nabral.
Nisi zaklepal domà ti žlahtnega blagodarova,[8])
9. sêbi zročêno mladost,[9]) druge si z njim bogatil.
Komaj zastavil, rojak, si pero, préd praznovajoče
10. v 'zgubo veliko rodú,[10]) krivega dókaj zamud,
v Save deroče valov vrtinčinah smrt te zasači,[11])
11. glas ti zaprè besedi, 'z rok ti potegne pero.

---

ideje, ti si nas navajal, kako imamo vse to osvojevati sebi in svojemu narodu oziroma mlademu slovstvu, skratka ti si nam razširil obzorje glede pesniških snovij in zlasti zunanje oblike, ti si bil naš kritik in estetik".

[1]) Nobena zvezda na nebu poezije ti ni bila skrita = do dobra si proučil najboljša dela vseh literatur; bil si pravi pesniški orakelj.

[2]) Čop je bil nekak drugi Mezzofanti ali kralj Mitridat, znajoč devetnajstero jezikov.

[3]) Albion (iz keltovskega korena Albu) je najstarejše ime za poznejšo Britanijo in se omenja že v 6. stol. pred Kr. Albijonec = prebivalec te dežele, t. j. Anglež.

[4]) Srbohrvat.

[5]) Slavna pisanja = znameniti slovstveni proizvodi.

[6]) V teh petero verzih je na nedosežno lep način orisana čudovita razsežnost Čopove učenosti.

[7]) Radi duševnega bogastva si slovel tako, kakor lidijski kralj Krez (v 6. stol. pred Kr.) radi gmotnega.

[8]) Blagodar = blagoslov, imetek.

[9]) Čop je bil profesor na gimnazijah na Reki, v Lvovu in Ljubljani in nekaj časa celo na lvovskem vseučilišču.

[10]) Tvoje pero je pred praznovalo v zgubo veliko rodu; s tem, da nisi začel že preje pisati (l. 1831. je Čop zgotovil slovensko bibliografijo in l. 1833. objavil troje izbornih sestavkov zoper metelčico), kar bi ti bilo spričo svoje učenosti le igrača, si glede našega napredka mnogo škodoval. (Gl. epigram „Čudni dehur"!)

Zêmlja, nemili čuvaj, nam zaklàd tvoj[1]) varuje skopa;
12. grobu na tvôjem oči materi Slavi rosé.
Niso suhé nam prijatlom oči, ko se spomnimo têbe
13. ino predragih s teboj tvôje ljubezni darov.
Seme, ki ti zasejal si ga,[2]) že gre v klasje veselo,
14. nam in za nami dokàj vnukom obeta sadu.
Nàj se učenost in ime, čast tvôja, rojak, ne pozabi,
15. dôkler têbi dragó v Kranju[3]) slovenstvo živi! —

•

Pričujoča pesnitev je nagrobnica za deseto obletnico (1845) Čopove smrti. Prim. distih:

„Niso suhé nam prijatlom očí, ko se spomnimo tebe
ino predragih s teboj tvoje ljubezni darov"!

V tej elegiji slavi Preš svojega prijatelja Čopa kot tistega moža, ki je pod vplivom romantiških idej in teženj odkazal našemu slovstvu nov pravec s tem, da si po njegovem prizadevanju slovstveniki stešejo „čolnič nov", krščen na ime Kranjska Čebelica.[4]) Krmaril pa je „čolnič nov", in to s spretnostjo pravega veščaka, učeni Matija Čop. Da je Čop res bil duša mlademu podjetju, je najbolj razvidno iz tega, da je Čebelico v prvi vrsti vpropastila njegova nagla smrt. Vemo namreč, da je bilo gradivo za 5. zvezek Čebelice že zbrano, „toda urednik Kastelec je izgubil s Čopom svojo glavno moč; in ker je Kastelec odjenjal, izgubil je tudi Prešeren veselje". Čop je pač Čebeličarjem bil to, „kar je bil pred Prešernom Vodnikovi dobi Cojz, a za Prešernom Gregorčičevi Stritar".

Ta po mislih čudovita elegija ima tudi svojo čudokrasno osnovo, da, rekli bi veličastno arhitektoniko. „Vsa elegija šteje petnajst distihov[5]). Od teh obsega uvodni del — prolog —

---

[11]) „Krivega dokaj zamud, v Save deroče valov vrtinčinah „smrt te zasači" = tebe, čegar pero je predolgo praznovalo, zasači smrt (na večer dne 6. jul. l. 1835.)

[1]) Tvojo učenost.

[2]) Tvoje požrtvovalno prizadevanje glede Čebelice.

[3]) Kranj = Kranjska.

[4]) Kako se pod vplivom romantike okoli l. 1830. pomladi ves slovanski jug in v koliki meri je osobito bodrilen vzgled severnih Slovanov elektrizoval južne brate, gl. str. 12!

[5]) Distih je zveza heksametra s pentametrom.

tri: Prijatelji — občinstvo ob grobu. Slika o mrzli, viharni zimi... o morju in zvezdah na nebu... o čolnu in krmarju. Zaključuje ta del krepki, nadaljne vsebine dispozicijo noseči verz o Lelju-Palinurju".

Na to sledi pesnitve jedro, čegar prvi del obsega 2 × 3, t. j. šest, a drugi tri distihe. V prvih šestero distihih nam pesnik utemeljuje besede „Lelj bil naš je krmar": „Čop, velikan učenosti" je bil Čebeličarjem prijateljski vdan kritik in estetik, a mladini blag učitelj; v naslednjih treh ilustruje misel „drugi je bil Palinur": Čop je preminil „v Save deroče valov", baš ko je zastavil „pero, pred praznovajoče v izgubo veliko rodu".

Jedro zaključujoči pentameter „Grobu na tvojem oči materi Slavi rose" pa tvori prehod h končnemu delu, epilogu, ki — enako prologu — obsega tri distihe: Pesnik vzame spet v misli ob Čopovem grobu zbrane prijatelje, kterim je govoril pričujočo nagrobnico.

Distih pa, ki ž njim Prešeren na ves glas pove, komu velja ta elegija, distih

„Polno si znanost imel jih Čop, velikan učenosti!
Ti si zaklade duhá Krezove bil si nabral".

stoji ravno v nje sredi (pred njim in za njim je sedmero distihov).

„Tako pesnik premeri iz mračne, mrzle preteklosti sem vrsto dni velikega dela probuje, ki ga je vodil on, Čop, pa do sedanjosti, ko že zoré prvi sadovi tega delovanja — ko gre seme že v klasje, ter do veselega pogleda v jasnejšo bodočnost, ko bodo domovini vsled precejšnje zasluge Čopa in njegovih učencev žareli solnčni dnevi: z veliko naglostjo hiti v čilem poletu iz časa v čas duh poetov ter preleti dokaj let, ki jih je sam videl, in še drugih, ki jih bodo gledali še le vnuki".

Pregledni obrazec te veličastne osnove:

I. DEL:

Distihi 1. 2. 3. } Prolog (prijateljem kot občinstvu ob Čopovem grobu): Čebelica srečno roji po zaslugah Čopovih.

II. DEL: Jedro.

Distihi 4. 5. 6. 7. 8. 9. } „Lelj bil naš je krmar,

10. 11. 12. } drugi je bil Palinur".

III. DEL:

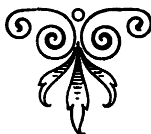
Distihi 13. 14. 15. } Epilog (prijateljem kot občinstvu ob Čopovem grobu): Čopov spomin naj živi!

Napis na grobu Čopovem.

Jezike vse Evrope je učêne[1])
govoril, ki v tem tihem gróbu spi;
umetnosti[2]) je ljubil le, 'zgubljêne
mu b' lé so ure, ko njim služil ni;
mladenčem v Reki, v Lvovu in v Ljubljani
netrúden učenik je um vedril[3]);
akò bi daljši časi b' li mu dani,
svoj narod s pismi[4]) bi razsvetlil bil.
Peró zastavi komaj, stare Slave
budíti rod, — odnêse val ga Save!

Čopa so dne 8. jul. l. 1835. položili v grob na ljubljanskem pokopališču zraven Vodnika, ki mu je bil v gimnaziji učitelj. Nekoliko let pozneje so mu prijatelji postavili spomenik, za kterega je Prešeren zložil pričujoči napis.

[1]) Učene Evrope = naobražene Evr.
[2]) Zlasti poezijo.
[3]) Gl. elegijo „V spomin Matija Čopa", str. 32, op. 9!
[4]) S slovstvenimi spisi.

4. Takratni nazori o leposlovju; cenzura.

Tudi Prešeren se je — enako drugim velikim pesnikom — moral prepričati o resničnosti Lessingovih besed, da je pravih poznavalcev pesništva v vseh časih in pri vseh narodih bilo tako malo kakor pravih pesnikov.

„Brezbrižnost Prešernovih rojakov za njegove poezije, in celo takih, ki so bili slovenski pisatelji, ima deloma svoj vzrok v tem, ker so ti ljudje sploh mislili, da slovenska knjižnost popolnoma izpolni svojo nalogo, ako slovenskemu narodu poleg slovnic in molitvenikov preskrbi najpotrebnejših knjig za praktične potrebe. Nemogoče in tudi nepotrebno se jim je zdelo, da bi se v jeziku, ki so ga v tistem času govorili samo posli in kmetje, gospoda pa samo takrat, kadar je morala občevati s poslom in kmetom, zlagale pesmi in da bi se Slovencem stvarila nepotrebna(!) in nepraktična(!) leposlovna knjižnost“.

In te razmere Prešeren na nedosežno duhovit način biča v svoji pereči satiri:

Nova pisarija[1]).

Učenec.

„Da zdàj, — ko že na Kranjskem vsak pisari,
že bukve vsak šušmar dajè med ljúdi,
1. ta v prozi, uni v vêrzih se slepari, —
jaz tudi v trôp, — ki se poti in trudi,[2])
ledino ôrje naše poezije, —
2. se vriniti želim, se mi ne čudi.
Prijatelj, uči mêne pisarije:
kakó[3]) in káj[4]) ušeč se Kranjcem[5]) pôje,
3. odkri mi proze naše lepotije!“

---

[1]) Nova literarna struja, smer, šola.

[2]) Trop teh po sili literatov „se poti in trudi“, t. j. v potu svojega obraza pesni-kuje in „pisari“, dočim pravi pesnik stvarja zlahka.

[3]) V kakšni obliki.

[4]) Kakšno snov.

[5]) Izraze za pokrajinske pojme: Kranjec, kranjski, kranjščina

Pisar.

„Ak so pisar postati želje tvôje,
moj zlati uk poslušaj in zastopi,
4. zapiši trdno ga v možgane svôje!
Ak hočeš kàj veljati v našem trópi,
besed se tujih boj, ko hud' ga vraga;
5. ak kos si temu, kój na prste stopi.[1])
Naj proza tvôja bo lepôte naga,
Minêrve[2]) nič ne prašaj, poj po sili,
6. pisarjem proza bo in pesem draga.
Češ biti v kranjskih klasikov[3]) števili,
debelo po gorjansko jo zarobi,[4])
7. vsi bomo tvôjo čast na glas trobili;
ak rovtarske vezati znaš otrobi,[5])
nov Orfej[6]) k sêbi vlekel boš Slovene[7])
8. in pôzen vnuk poroma k tvôj' mu grobi.[8])

Prešeren navadno rabi mesto *narodnostnih* izrazov: *Slovenec*, *slovenski*, *slovenščina*.

[1]) Prvo načelo, ako hočeš postati priznan leposlovec, ti bodi: *boj tujkam* (purizem)!

[2]) Boginja umetnosti in znanosti. Ako te je volja, poj in pisari „invita Minerva", t. j. četudi nimaš pesniških zmožnosti!

[3]) Klasik = umetnik, čegar dela imajo *stalno* vrednost.

[4]) Kot književni jezik imaš rabiti nespremenjeno, vsakdanjo, zlasti krepkih, robatih izrazov bogato govorico naroda, kakor n. pr. služi gorjancem visoko v hribih.

[5]) Rovtarski = gorjanski (*rovt* = posekan in v pašnik spremenjen planinski gozd, kraj visoko v gorah; *rovtar* = posestnik rovta, gorjanec). — *Otrobe vezati* = brez smisla govoriti, čvekati, prazno slamo mlatiti.

[6]) Bajeslovni pevec starotraški, o katerem se pripoveduje, da je s čarobnim glasom svoje pesmi krotil divja ljudstva in živali ter celo neživo naravo pripravil do plesu podobnega poskakovanja.

[7]) Izrazi *Sloven*, *Slovenec*, *slovenski* rabijo Prešernu navadno s pomenom našedobnih *Slovan*, *slovanski*. (Prim. str. 37. op. 5!)

[8]) Pazi na *stopnjevanje* v terc. 6—8! Pisar učencu modruje tako-le: Ako hočeš, da te pripozna *ožji krog pisarjev*, tedaj rabi v svoji prozi in poeziji neolepotičeno, vsakdanjo govorico narodovo; ako želiš postati klasik *vseh Slovencev*, „debelo po gorjansko jo zarobi"; in ako hočeš s svojimi deli iznenaditi *vse Slovane*, je treba, da „rovtarske vezati znaš otrobi".

Da kranjščina zaklàd ti svoj odklene,
zapusti róčno mestne mi sosede,
9. tri leta pojdi v rovtarske Atene".[1])

Učenec.

„Al žlahtne[2]) kranjske tam cveto besede,
kjer govoriti dôsti več ne znajo
10. pastirji samski, ko imena čede?"[3])

Pisar.

„Tam, kjer po stari šegi še drekajo,
kjer ne zmajêjo[4]) dôst' al nič jezika,
11. besed nemšk' vavcev grdih ne poznajo."[5])

Učenec.

„O srečne rovte! V vas me iti mika;
al se bojim, pri rovtarju, pri kmeti
12. da bera[6]) besedi ne bo velika".

Pisar.

„Pečêne, ljubček, piščeta na sveti
nikomur niso v grlo priletele;
13. brez truda večno se ne dá živeti.[7])
Besede zrastene, besede zrele
ne v rovtah, po planjavi ne kmetije,
14. nikjèr ne bodo ti na nos visele,

---

[1]) Komaj dostopne in od vsega prometa ločene rovte naj ti bodo visoka šola knjižnega (po tujkah neokuženega) jezika, kakor so bile Atene nekdaj središče toli občudovane grške umetnosti in vede.

[2]) Odbrane, za knjigo sposobne besede.

[3]) Osamljeni gorjanci, brez stika zlasti s tujci, ne poznajo nikakih kulturnih pridobitev sveta v dolini in vsled tega za nje tudi nimajo jezikovnih izrazov. Kakor njih pojmovanje je omejeno tudi njihovo besedišče.

[4]) Spremenijo, spačijo.

[5]) Kjer se jezik tekom časa nič ni spremenil in govorijo „po stari šegi še", tam vsaj ne rabijo germanizmov.

[6]) Množica.

[7]) Večno živeti (v svojih delih) = slaven biti.

Poslušaj gà, kako jo on[1]) zavije,
jezika sol,[2]) lepôta, da le zine,
15. in pravo ti vezanje[3]) se odkrije.
Tam pul' jo besedi se korenine;
k tem deni kônce: ača, išče, uha,
16. on, ôvka, ôvec, druge pritikline,
to trdno skupaj zvarí; primaruha![4])
Lahkó boš v kozji rog ugnal Slovence[5])
17. in proti têbi bo Dobrovski[6]) — muha".

Učenec.

„O zlati uk![7]) Adijo mestne sence![8])
Apolon[9]) drugi bom jaz srèd kozarjev
18. si v rovtah pletel nevmrjoče vence. —
Al naše ljudstvo nekdaj ni oltarjev
Minêrve in Apolona imelo,
19. od grških, od latinskih so pisarjev
dobili starši učenost v dežélo
in z njo besede tuje;[10]) — razodéni,

[1]) Gorjanec, rovtar.

[2]) Slast, krasota, donečnost.

[3]) Vezanje besed, besedni red, sintaksa.

[4]) Pri moji veri!

[5]) Slovane (z njihovimi jezikoslovci).

[6]) Jožef Dóbrovski (1753—1829) je bil slavni češki jezikoslovec in „oče (začetnik) slavistike".

[7]) Češ, zdaj vem, da med rovtarji sicer ne najdem gotovih, „zrelih" besed, zato pa tem bogatejšo zalogo njih korenin.

[8]) Mestne ničle, svetu neznani, neslavni ljudje — spričo mene, ki postanem „Apolon drugi sred kozarjev".

[9]) Grški bog solnca in umetnosti. V primeri z vami, „mestne sence", bode se moja slava blestela kot solnce, ker bom jezik svojim pesniškim umotvorom črpal iz pristnega vira „debele gorjanske" govorice.

[10]) Slovenci nekdaj niso imeli svoje literature („oltarjev Minerve — gl. str. 38. op. 2! — in Apolona"). Ali vpliv humanizma, s kterim se je (počenši v 14. stol. v Italiji) tekom 15. in 16. stoletja po vsej Evropi razširilo zanimanje za grške in latinske klasike, (kar je dalo vedi in umetnosti novih, svežih močij), je segel tudi v našo deželo. Slovenski mladenči so se izobraževali po različnih (zlasti italijanskih in deloma nemških) s tem duhom prepojenih vseučiliščih ter zajedno s plodovi tega duha prinesli domov tudi latinske in grške tujke.

20. al vsaj se bode teh poslužit' smelo?"[1])

P i s a r.

„Bog tega vari! Po nobêni ceni,
jezika naš'ga z njimi ne ognusi!"

U č e n e c.

21. „Saj tudi drugi to store Slovéni;
saj vemo, da turčuje Srb[2]), da Rusi
tatárijo,[3]) Poljak da francozuje,[4])
22. da včasih vrli Čeh nemšk' vati m u s i".[5])

P i s a r.

„Lej, v knjigah njih je tol' kanj ljuljke[6]) tuje
med lepo čisto slavščino[7]) zas' jane,
23. da je nobèn purist[8]) več ne izruje;
al bukev naše kranjšč' ne spakedrane
peščičico denimo na ognjišče,
24. prerôjen Fênis[9]) čist da 'z ôgnja vstane".[10])

---

[1]) Ali smem rabiti v knjigi vsaj g r š k e in l a t i n s k e tujke, če že nikakor ne sodijo v njo besede „nemšk' vavcev grdih"?

[2]) Tekom več kakor 500 let (od l. 1389. do početka 19. stol.), ko so stokali Srbi pod turškim jarmom, se je vrinil v srbski jezik nebroj turških tujk, kar zlasti občutimo, ako prebiramo srbske narodne pesmi (n. pr. bunar = studenec, delija = junak, kula = grad, mejdan = bojišče i. t. d.).

[3]) Početkom 13. stoletja si je Rusijo podvrglo mongolsko pleme divjih Tatarov ter nad njo gospodovalo skoro skozi tri stoletja. Odtod tatarske tujke, ki so se ohranile zlasti za izražanje d r ž a v n o p r a v n i h in v o j a š k i h pojmov (n. pr. čin = dostojanstvo, djéngi = denar, bogatír = junak, hetman = glavar; čaj).

[4]) Francozkega vpliva, ki ga kaže poljski jezik nekoliko glede b e s e d n e g a z a k l a d a, zlasti pa glede s l o g a, je v prvi vrsti kriva okolnost, da so pisatelji — osobito v 18. stol. — sicer v knjigi rabili poljščino, a izza svoje mladosti bili vajeni čitati, pisati in m i s l i t i francozki.

[5]) Nemški vpliv na češčino se pogostoma javlja v b e s e d i š č u in s i n t a k s i. Musiti = müssen.

[6]) Plevel, tujke.

[7]) Slovanščino. Beseda s l a v š č i n a je najbrž tvorjena po latinski podstavki S l a v i, S l a v o r u m.

[8]) Čistitelj, kdor trebi tujke iz jezika.

[9]) Gl. str. 9. op. 3!

[10]) Naš književni, po tujkah spakedran jezik treba sčistiti na ognjišču purizma.

Učenec.

„Č' mu bó nam, prašam, prazno pogorišče?[1])
Al mutasti počakamo zijali,
25. da 'z njega zraste nôvo besedišče?“

Pisar.

„Slovensko ljuljko bomo rešetali,
hranili dôbro zrno,[2]) in kar zmanka,
26. iz svojih bomo to možgan dodali“.[3])

Učenec.

„Te čudne zmesi starega ostanka
in iz novink Slovenec v Korotani,
27. ne bo razumel Štajerc, ne Ljubljanka“.[4])

Pisar.

„Gorjačarji,[5]) tatovi in cigani
po svôjem[6]) govoré; kogá za silo
28. nam v bukvah jêzik svoj imeti brani“?[7])

Učenec.

„Gorjačarsko, cigansko káj berilo
bo čudno vam pisarjem pomagálo,
29. ak bo se vse drugače govorilo?[8])
Samí svoj uk spoštujete premalo,
več tujk clo têbi, ne zameri, uide,[9])
30. zakaj bi se jih môje ustno balo“?

---

[1]) Kaj hočemo z neznatnim števileem domačih besed, ki nam še ostanejo, če odstranimo vse raznovrstne tujke?

[2]) Domače besede.

[3]) Za odstranjene tujke skujemo domače izraze.

[4]) Ako bomo samovoljno tvorili nove besede, postanemo drug drugemu nerazumljivi. A književni jezik mora biti razumljiv celokupnemu narodu.

[5]) Ljudje z gorjačo, roparji, robavsi.

[6]) Drugim ljudem neumljivo.

[7]) Zakaj bi ne smeli (mi pisarji) pisati jezika, ki smo si ga ustvarili sami?

[8]) Ljudstvo ne bo razumelo vašega, samovoljno skovanih izrazov polnega berila, ker bo govorilo „vse drugače“, t. j. svoje narečje (s tujkami).

[9]) Ti, goreč purist, sam ne moreš v govoru shajati brez tujk, kar je

Pisar.

31. „To govori se, kar na jêzik pride,
pogóvor, ko na všesa vèč ne bije,
ko zjutranja meglà se v nič razide.[1])

32. Kar v bukvah je natisnjenega, vpije,[2])
to, bratec, mcd učêne gre lingviste[3])
in priča od jezika lepotije.

33. Slovenci bodo brali bukve čiste,
ak nas ne hval' jo, naj me vzame zlodi!
Cel svet posnemal kranjske bo puriste.

34. Kar noč' te vi[4]) umeti k svôji škodi,
kar ne dopade vaši slepi buči,
častíli bodo pôzni to narodi".

Učenec.

35. „Prižgal si, mojster, žar' k mi nôve luči;[5])
na delopust da sodnega jaz dneva
slovim, še to, kaj pel bom, me poduči"![6])

Pisar.

36. „Horaci dulce et utile veleva,[7])
kaj prida sliš' jo všesa naše rade;
nam utile je zrno, dulce pleva".[8])

---

najboljši dokaz, da „bo se vse drugače govorilo" nego pisalo, če obveljajo tvoja načela glede knjižnega jezika.

[1]) V govoru smemo rabiti tujke, ker nam samo za trenutek žalijo uho (= dokler slišimo njih zvok).

[2]) Pisana (ali prav za prav natisnjena) beseda ostane in ti, ako je tujka, žali jezikovni čut, kolikorkrat jo bereš.

[3]) Lingvist = jezikoslovec.

[4]) Učenec (Prešeren) in njega somišljeniki glede knjižnega jezika.

[5]) Zdaj sem temeljito poučen glede knjižnega jezika. — S tem je končan prvi del satire!

[6]) Pojasni mi tako mojsterski, kakor bistvo knjižnega jezika, tudi to, kakšno snov naj obdelujejo leposlovni proizvodi!

[7]) Po slovstvenih načelih, ki jih je izrazil slavni rimski pesnik Horacij (65—8 pred Kr.) v svoji poslanici „Epistula ad Pisones", naj pesnik čitatelja zabava (dulce) in mu ob enem s tem, kar je v pesmi izrazil, koristi (utile).

[8]) Mi, pisarji, pa zahtevamo, da naj umetnost edino le koristi (utile); naslada (dulce) v poeziji je škodljiva.

Učenec.

„Romance zdaj pojêjo in balade,
tragedija se tudi nam obeta,
37. sonete slišim peti pevce mlade“.[1])

Pisar.

„Od mêne pesem vsaka je prekleta,
ki nima pràv slovenskega imena,[2])
38. naj še tako prijetno bo zapeta.
Ljubezen pôje pevcev têh Kamena,[3])
jeziku[4]) dela ino srcu rane,
39. v grdôbe strela trešči nàj ognjena!
Balade od Čebelice zasrane,
da bi se té med nami zamorile,
40. tragedije ostale nam neznane!
Da bi Kranjice strupa ’z njih ne pile,
ljubezni sladke, ki srce zapelje,
41. bi[5]) z Rómejevo Jul’ jo[6]) ne čutile!“

Učenec.

„Res škoda bi biló, zdàj[7]) od nedelje
do druge šestkrat se srce uname,
42. je šêga, da kdor pride prèd, pred melje“. —

Pisar.

„Balade pet’ je mlatva prazne slame,
je reč pohújšljiva in zapeljiva;
43. Lenoro[8]) bêre nàj, kdor ne verjame.

---

[1]) V prvih dveh zvezkih Čebelice. (Nova pisarija je izšla l. 1831.)

[2]) Romance, balade, tragedije in soneti so krščeni na tuje ime.

[3]) Boginja pesništva.

[4]) Ker — proti načelu puristov — rabi pesniške oblike tujega izvora (romance, balade, tragedije, sonete!)

[5]) Bi = da bi, naj bi . . .

[6]) Slavni angleški pesnik Viljem Šékspir (1564—1616) je med drugim spesnil tragedijo ljubavne vsebine „Romeo in Julija“.

[7]) Čitajoč omenjene pesnitve.

[8]) V 1. zvezku Čebelice je Prešeren priobčil prevod Bürgerjeve (1747—1794) balade „Lenora“, ki opeva erotično snov.

Romanca je s tragedijo škodljiva,
teh in sonetov in zdravljic ne piši,
44. sovraži vse te Muza sramežljiva.
Poj rajši to, kar treba je prì hiši,
za hleve treba, treba je na polji,
45. poj to, kar kmèt in mèščan s pridom sliši“.

Učenec.

„Bog ti zaplati uk, po tvòji volji
bom pel: gosence[1]) káj na repo var’je,
46. kak prideluje se krompir najbolji,
kako odpravljajo se ôvcam garje,[2])
preganjajo ušivim glavam gnide,
47. loviti miš’ učil bom gospodarje“.

Pisar.

„O, zlati vek zdaj Muzam kranjskim pride“! —

Ta duhovita satira, ki jo preveva toli jedki, z najrezkejšo ironijo nasičen duh, je torej[3]) naperjena na ono slovstveno dobo početkom tridesetih let, „ko že na Kranjskem vsak pisari“, in velja ljudem, ki so si glede našega slovstva lastili prvo in zadnjo besedo, dasi so o bistvu leposlovja (kar se tiče i oblike i vsebine) imeli jako naivne nazore. Po izraženih mislih obsega „Nova pisarija“ dva dela: v prvem se plete pogovor o knjižnem jeziku, v drugem pa o namenu pesništva. V prvem obsežnejšem pobija „učenec“-Prešeren „pisarja“ (kot zastopnika in zagovornika tistih tesnosrčnih in starokopitnih nazorov, ki so takrat prevladovali v naši književnosti), ki namerava iz književnega jezika spoditi vse tujke brez razločka, ne oziraje se na to, da so nektere izmed njih, kot obče kulturni izrazi, postale nekaka mednarodna last, in hoče v knjigo vvesti nespremenjeno, robato govorico narodovo,[4])

[1]) Rodilnik jedninski!

[2]) Kraste.

[3]) Gl. str. 37!

[4]) Zlasti Ravnikar je uvajal živo narečje v knjigo, ozkosrčno se oklepajoč od Kopitarja dobljenega pravila: „Ne zapiši nobenega stavka, dokler nisi

ne vedoč, da ima knjižni jezik kot lična posoda vzvišenih misli pa znanstvenih abstrakcij služiti najvišjim duševnim svrham ter mora kot tak tudi imeti plemenitejšo obliko od vsakdanje govorice narodove; v drugem, krajšem delu pa smeši pisarjeve nazore, po kterih bi leposlovje moralo bralcem nuditi samo koristnih naukov.[1]) Iz cele satire pa jasno odmeva boj „za premago ali propast stare šole in novega duha, takratne moderne“.

Misli pričujoče satire pa so razvrščene tako-le:

V začetnih tercinah (1—2) se navidezno naivni in neizkušeni „učenec“ predstavi „pisarju“ ter ga prosi, naj ga vvede v vse tajnosti nove literarne struje, v tedanjo „moderno“:

„Prijatelj, uči mene pisarije:
kako in kaj ušeč se Kranjcem poje,
odkri mi proze naše lepotije!“

Zadnja verza vsebujeta osnovo cele umetnine. Učenec bi rad zvedel: 1). Kako treba pesniti in pisati prozo, da bo Kranjcem všeč? (Književni jezik). 2). Kaj bodi predmet leposlovnim proizvodom?

Glede 1. točke (književnega jezika) učenec že pri prvem predavanju izve, da je trop pisarjev kot pravilo vseh pravil proglasil: Piši kolikor mogoče neizpremenjeno, krepkorobatih izrazov bogato govorico priprostega naroda, samo „besed se tujih boj kot hud’ ga vraga“! Visoka šola takega, po tujkah neokuženega in krepkoizrazitega jezika pa so „rovtarske Atene“. Visoko gori v

---

uverjen, da ga bo razumel vsak kmet!“ („To navodilo je prevzel od Ravnikarja njegov učenec Metelko in od tega Metelkovci, ti najbolj ozkosrčni pristaši najgrobje kmetiške utilitarnosti“.) Svoj tozadevni konfiteor pa je Ravnikar izrazil v predgovoru svojim „Zgodbam sv. pisma za mlade ljudi“ (1815- 1817), kjer med drugim piše: „Učeni radi nemščino, latinščino ali lahovščino vmes brodijo in tudi celo kranjsko besedo tako po tuje stavijo, da pravega Kranjca ušesa bole. Večjidel pravijo po kmetih takim, da preučeno govore. Drugim, kteri se lepše kranjščine drže, pravimo, da jo po domače povedo“. In dalje: „Vsak pametni Kranjec mora sam želeti, da se v bukvah vsaj čista kranjščina ohrani“.

[1]) Ravnikar n. pr. pravi (med drugim) v omenjenem predgovoru: „Spakedrana beseda še tako lepi nauk pristudi. Ravno zato, ker je lepi nauk meni in vam le toliko pri srcu, tudi mislim, da ga moramo v lepo, čedno besedo obleči“,

planinah, „kjer po stari šegi še drekajo“, jezik ni spakedran po besedah „nemšk’ vavcev grdih“. Bojazen učenca, „da bera besedi ne bo velika“ tam „sredi kozarjev“, je kmalu pomirjena. Res, da tudi v slavnih rovtah „ne bodo ti na nos visele“ lepe zrele besede, ali „tam pul’ jo besedi se korenine“, iz kterih — če treba — lahko skuješ izraz za sleherni pojm, ako odškrtneš, kar je na korenu prebujnega, poravnaš, kar je preokornega, ter odstraniš, kar nima vrednosti. (Terc. 4—18).

Toda grškim in latinskim sosedam se domačinska pravica v našem govoru ne bo dala oporekati, meni učenec, preozko so spojene z domačo kulturo. Zato vpraša mojstra, „al vsaj se bode teh poslužit’ smelo?“ Pa pisarjeva doslednost je trdnejša od jekla, skrajni boj velja vsem tujkam brez izjeme:

„Bog tega vari! Po nobeni ceni
jezika naš’ ga z njimi ne ognusi!“

Izgovor na druge slovanske narode, kojih jezik istotako na prvi mah kaže mnogo tujih vplivov, ne velja, češ, ti Slovani imajo že „tol’ kanj ljuljke tuje“ v svojem knjižnem jeziku, „da je noben purist več ne izruje“. Naša „kranjšč’ na spakedrana“ pa se še da očistiti vseh tujk, ako

„slovensko ljuljko bomo rešetali,
hranili dobro zrno, in kar zmanka,
iz svojih bomo to možgan dodali“.

Za pomislek učenca, da „te čudne zmesi starega ostanka“ in od posameznikov samovoljno skovanih „novink“ celokupni slovenski narod ne bo razumel, se naduti pisar seveda ne zmeni; njemu je glavna stvar, da „Slovenci bodo brali bukve čiste“, naj jih čitaje, razumejo ali ne.

Tako se učencu odkrije „jezika sol“ in pravo „vezanje“ knjižnega jezika po načelih pisarjevih. „Prižgal si, mojster, žar’ k mi nove luči“, ta vzklik priznanja se izvije hudomušnemu mladeniču iz ust in s tem je zazvršen prvi ciklus pisarjevih modrovanj. (Terc. 19—34).

V drugem, krajšem, rekli bi poletnem tečaju predavanj o novi literarni struji se želi učenec z isto temeljitostjo kakor prej o knjižnem jeziku, zdaj še poučiti „kaj pel bom“ v onem prekrasnem

jeziku, o kterem mu je prisijal „žar' k nove luči". — Pisarju omeni, da

„romance zdaj pojejo in balade,
tragedija se tudi nam obeta,
sonete slišim peti pevce mlade".

Ali kolika zaslepljenost in kratka pamet učenca! Slišal je toli dovršena poglavja o tujkah, a zdaj ne vidi, da so romance, balade, tragedije in soneti krščeni na tuje ime, ne glede na to, da „balade pet' je mlatva prazne slame" in da „romanca je s tragedijo škodljiva". Zato pa

„teh in sonetov in zdravic ne piši!
Poj rajši to, kar treba je pri hiši,
za hleve treba, treba je na polji,
poj to, kar kmet in meščan s pridom sliši!"

Pregledni obrazec „Nove pisarije".

1.) Uvod (terc. 1—3):

a) Učenec se predstavi pisarju (terc. 1—2) ter

b) prosi, naj ga pisar pouči o književnem jeziku in predmetih leposlovju (osnovni verzi. Terc. 3).

2.) Jedro. I. del (terc. 4—34): Književni jezik.

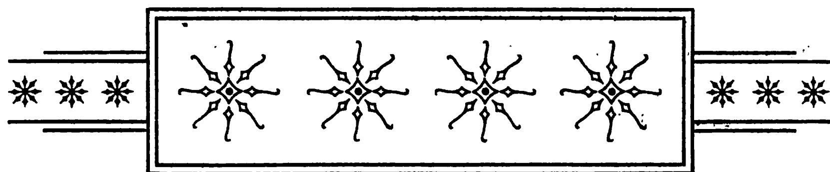
a) Kakšen bodi književni jezik? (Vsakdanja, neopi jena govorica brez tujk. Vzor: jezik v rovtah, t. j. kulturi nepristopnih krajih). Terc. 4—18.

b) Kako nadomestiti mnogoštevilne tujke? (Z novoskovanimi izrazi). Terc. 19—34.

II. del (terc. 35—45): Predmeti leposlovju. (Skrajna utilitarnost, „kar kmet in meščan s pridom sliši").

3.) Konec (terc. 46—47): Učenec se zahvali za „uk".

Cenzura.

Ker je vlada bila teh misli, da Čebelica ni knjiga, nego časopis, je rokopis predložila cenzuri v presojo. Nje glavna zastopnika v Ljubljani sta takrat bila Pavšek in Stelčič, ki se nista obotavljala, Prešernove čestokrat kakor rosa nežne in najgloblje občutjene pesmi krstiti na čedno ime „Sauglockenläuten".

„Tako prozaično in filistrsko pa o našem pesniku niso mislili samo ljudje navadne mere, ampak z njih nazori se je ujemal celo „veliki gromovnik" — Kopitar, ki mu gotovo nihče ne bo odrekal velike ljubezni do slovenskega naroda, zdrave razsodnosti in visoke učenosti. Tudi on za Prešernove poezije ni imel pravega razuma in kot nadcenzor — na Dunaju — mu je napravil marsiktero neprijetnost". Čop si je prizadeval, da bi z mirnimi in lepimi besedami pridobil osornega nadcenzorja za Prešernove poezije. Ali ves trud je bil zaman, Kopitar je vztrajal pri svoji sodbi, da so Prešernove pesmi brez vsake cene — „ker jih kmetje ne bodo razumeli", čeprav mu je Čop dokazoval, da je Čebelica v prvi vrsti namenjena omikanemu občinstvu[1]).

[1]) Za vzor poezije je Kopitar smatral le narodne pesmi, dočim je umetne hladno preziral.

Prešeren pa vzame pero sila satirične osti ter svojim čmernogledim sodnikom posveti sledečih troje sonetov:

An böser Wunde leidend musz entsenden
Poiantos Sohn die Pfeile, die vom Bogen
Alcides' sicher stets ihr Ziel erflogen,
Um Wölf' und Schlangen von sich abzuwenden.

Schwer wird es ihm, sie also zu verschwenden;
Erliegen, wenn der Seher nicht gelogen,
Kann Troja nicht, bis er nicht hingezogen
Und seine Pfeile nicht den Kampf beenden.

Steht ab von mir, dem schmerzdurchwühlten, wunden,
Erprobet nicht des Liedes sich're Pfeile,
Laszt den das bess're Ziel, das sie gefunden!

Zähmt eu'ren Mut, auf dasz euch nicht ereile
Ihr Wurf, ich warne euch in guten Stunden.
Chorwölf', euch wird Lykambes' Tod zu Teile. —

Prevod (L. Pintar):

Pojantov sin[1]), bolan na hudi rani[2]),
primoran je gubiti pšic strelilo —
usodno Héraklejevo darilo[3]) —,
da kač in gladnih volkov se ubrani.

Hudo mu je metati pšice strani:[4]) —
če vedežev izrek ni le slepilo,[5])
brez teh strelic ne bo se posrečilo,
da Grkom bi podlegli kdaj Trojani. —

---

[1]) Filoktét, jeden izmed junakov grške vojske, ki je bila namenjena zoper Trojo.

[2]) Vsled kačjega pika. Ker se je rana gnojila in razširjala hud smrad, so Filoktéta pustili na otoku Lemnu.

[3]) Heraklejev lok in puščice. Gl. op. 5!

[4]) Strani metati = po nepotrebnem gubiti.

[5]) Vedež Hélen je bil prorokoval, da brez Filokteta in Heraklejevih puščic Troja ne pade.

Pustita v miru me, svarim vaj' resen;
si zbrala boljši cilj[1]) je moja pesen,
ne zvabljajta mi ostrostrelnih jambov![2])

Na dobrohotni opomin pozorna
brzdajta svoj pogum, volkova korna,[3])
sicer zadene úsod vaj' Likambov![4])

Komu je namenjen pričujoči sonet, nam na ves glas pove (s krepkimi črkami izraženi) akrostih: „An Pauschek und Stelzich".

Pojántovega sina Filoktéta, ki je slovel za izvrstnega strelca, je na poti zoper Trojo kača pičila v nogo. Rana se je začela gnojiti ter razširjati tako neznosen smrad, da so Grki Filoktéta na obrežju otoka Lemna izkrcali. Tukaj je v velikih stiskah bedno živel devet let; lok in pšice, ki mu jih je bil podaril Alkídov vnuk Héraklej in ki so bile po izreku vedeževalca Hélena neobhodno potrebne, da pade Troja, je moral na svojo veliko žalost na osamljenem otoku tratiti v to, da se ubrani krvoločnih volkov in strupenih kač.

Filoktétovemu orožju primerja Prešeren svoje poezije. Junakovim pšicám je bila siccr odločena slavna usoda, da upropastijo trojansko trdnjavo, a v sili jih je nesrečni sin Pojántov nameril na divjo zalego požrešnih volkov in ostudnih kač. In Prešernova Muza je do sedaj sicer vršila nežno nalogo, opevajoč „Kranjic lepoto" in „ljubezen domovinsko", toda če treba, vzame tudi ne-nežno orožje ostroželih pšic v roke. Tedaj pa gorje vama, volkova Pavšek in Stelčič! Utegneta doživeti usodo Likamba, kojega je razljučeni pesnik Arhíloh toliko pikal s strupenimi zabavljicami, da se je nazadnje s hčerjo vred obesil.

---

[1]) Nego sta vidva (= Pavšek in Stelčič).

[2]) Rezkih puščic v jambski meri.

[3]) Volkova s korja (oba sta bila korarja). Volkova jih imenuje Prešeren zato, ker sta rovala zoper njegove pesmi (in Čebelico sploh).

[4]) Usod Likambov (= usoda Likamba): Likámb je prelomil grškemu pesniku Arhílohu dano besedo, da mu dá hčer Neobulo za ženo. Razjarjeni pesnik pa ga je začel napadati s tako pikrimi zabavljicami, jambi, da sta se zavoljo sramote oče in hči obesila.

Sledeči, Kopitarju posvečen sonet je osnovan na klasični pripovedki, ki nam jo je ohranil latinski pisatelj Plinij (starejši, 23—79), in se glasi:

Apêl[1]) podobo na oglèd postavi;
ker bòlj resnico ljubi kàkor hvalo,
zad skrit vse vprek posluša, kâj zijalo
neumno, kâj umetni[2]) od nje pravi.

Pred njo s kopiti čevljarček se vstavi;
ker ogleduje smôlec[3]) obuvalo,
jermenov meni, da imá premalo;
kar on očita, kòj Apêl popravi.

Ko pride drugi dan spet mož kopitni,
namèst' da bi šel dàlj po svôji poti,
ker čevlji so po godi, méč[4]) se loti.

Zavrne ga obraznik[5]) imenitni
in têbe z njim, kdor napčen si očitar,
rekoč: „Le čevlje sodi naj Kopitar!"[6]) —

Na Kopitarja je naslovljen tudi ta-le sonet:

Des Sängers Klage.

Ihr hörtet von der Zwerge argem Sinnen:
wie diese ungestalten, rotbehaarten
Unholde gierig Geld zusammenscharrten,
wie sie auch schöne Mädchen wollten minnen;

---

[1]) Slaven grški slikar, ki je živel v 2. polovici 4. stol. pred Kr.

[2]) Umetni = tisti, ki o slikarstvu kaj umeje; veščak.

[3]) Čevljar (ker rabi pri šivanju smolo).

[4]) Meča = mesnat del noge pod kolenom.

[5]) Obraznik = kdor obrazuje, umetnik.

[6]) Kopitar = mož, ki pri svojem delu rabi kopito, t. j. čevljar. Besede „Le čevlje sodi naj Kopitar", ki se dandanes rabijo kot prislovica, so prevod latinskih „Ne supra crepidam sutor!" v omenjeni pripovedki Plinijevi. Prešeren je rabil veliko začetnico in pisal Kopitar ter tako na ves glas povedal: Ti, slovničar Kopitar, si res vešč jezikoslovec in si po pravici lahko lastiš velik glas, ko se govori o jezikoslovju in slovnici, sicer pa molči in zlasti ne izrekaj sodbe o pesništvu kot suhoparen črkobrbec, ki mu nedostaje lepo slovnega okusa!

wie sie, da stets gescheitert ihr Beginnen,
entführt die Holden und auf steilen Warten
sie hinter Schlosz und Riegel streng verwahrten,
dasz niemand könnte ihre Gunst gewinnen.

Was einst ersonnen müszige Gemüter,
ward heutzutage wahr; ich hab' die Spur
von einem solchen schnöden Mädchenhüter. —

„Wie heiszt der Wicht?" — „„Herr Barthelmä Kopiter"".
„Die Schöne?" — „„Krainische Literatur"".
„Der Riegel, der ihm zu Gebot'?" — „„Censur"". —

Prevod (K. Ozvald):

Pevčeva tožba.

To veste pač, kaj škratljí so počeli,
kak so rdečelase njih množice
zaklade vkup grabile brez pravice,
kak lepa so dekleta ljubit' hteli.

Ker pa med svetom tega niso smeli,
zato so ugrabili lepotice
ter v stolpih strmih stražili jetnice,
da kras in čar njih bi sami imeli.

Kar v davnem veku 'zmislila pravljica,
današnji dan to živa je resnica;
in bogme nisem nápačen očitar,

če vam modrujem: „Škrat? — Jernej Kopitar.
Deklé? — Slovenska je literatúra.
Zatvor za to dekle? — Pa knjig cenzura".

5. Abecedna vojska.

Do l. 1824. je rabila našim pisateljem stara po Bohoriču (l. 1584.) vpeljana abeceda, po svojem očetu imenovana „bohoričica“, (ki jo je še najti v starih molitvenikih). L. 1824. pa nastopi štajerski pisatelj Danjko z novim črkopisom, ki je po svojem avtorju dobil ime „danjčica“, in prihodnje leto (1825) Metelko sè svojo „metelčico“. Slovenci so imeli zdaj kar tri abecede in s tem se je začela tudi prava babilonska zmešnjava. Kajpada je prišlo do boja med privrženci posameznih abeced ali prav za prav med zagovorniki bohoričice in metelčice, kajti danjčica se je razširila le med Muro in Dravo na vztočnem Štajerskem.

Boj zoper metelčico, za ktero so se zlasti ogrevali Potočnik, Jarnik in Slomšek, je začel Zupan v celovški „Carinthia“ (l. 1831.) s spisom „Cyrillisierung des windischen Alphabetes“, kjer šaljivo pripoveduje, da se dva tujca učita slovenščine v taki abecedi (metelčici), da ne poznata vseh črk. Prihodnje leto (1832) pa se Prešeren pošali s to slovstveno pravdo z nastopnim sonetom:

Al pràv se piše kaшa[1]) ali kaſha,[2])
se šola novočrkarjev[3]) srdita
z ljudmi prepira starega kopita;[4])
kdo njih pa právo trdi, to se praša.[5])

Po pameti je taka sôdba naša:
ak je od kaſhe kaшa bolj'ga žita
in boljš' obdelana in bòlj polita,
naj se ne piše kaſha, ampak kaшa.

---

[1]) Kaшa = pisava po načelih metelčice. Znak ш = š je vzet iz cirilice.

[2]) Kaſha = pisava po načelih bohoričice. ſh = š.

[3]) Novočrkarji = zagovorniki metelčice.

[4]) Ljudje starega kopita = zagovorniki bohoričice.

[5]) Prešeren stoji s tem sonetom (l. 1832.) še nad obema strankama, češ, čemu prelivati toliko črnila samo radi mrtvih črk. (Pozneje pa se je — gl. str. 56—61! — odločno potegnil za starejšo bohoričico in nje zaščitnike).

Ak pa po črki boljši jed ned ne bode
in závolj črke ne trpi nič škode,
obhaja taka misel nas Slovence,

da pravdajo se ti možje znabiti,
za kàr so se nekdanji Abderiti[1])
v sloveči pravdi od oslóve sence.[2])

Temu sonetu je dal pesnik prvotno (v Čeb. III.) naslov „Črkarska pravda". Z njim se je Prešeren, stoječ „nad strankami", pošalil z abecedno vojsko, oziroma z bojevniki, koji so bili zapleteni v to slovstveno prasko.

Pričetkom l. 1833. pošlje Čélakovski svojo češki spisano oceno prvih treh zvezkov Čebelice v Ljubljano. Ta recenzija je izšla l. 1832. v Pragi; v njej je Čélakovski, med drugim govoreč o Prešernu, objavil v češkem prevodu sonet o kaši, pohvalil Prešernove poezije in zlasti njega dovtipno sodbo o abecednem prepiru, naglašujoč, da se strinja s Prešernovimi nazori, češ, zakaj se toliko bistroumnosti in skrbi posvečuje edino le črkam; ob enem je dodal nasvet, naj Slovenci sprejmejo češki črkopis (današnjo našo gajico).

Čélakovskega recenzijo je Čop v nemškem prevodu objavil ter pridjal nekaj svojih misli o črkah in s tem prvič posegel v prepir za črke.

Na to odgovori v imenu Metelkovcev neki brezimnik v „Illyr. Bl." proti Čopu in še le vsled tega napada prav za prav Čop začne pravi boj in sicer s tem, da istega leta (1833) objavi v „Illyr. Bl." svoja spisa „Slovenischer ABC-Krieg No. 1" in „Slovenischer ABC-Krieg No. 2" ter navede v prvem mirno, a v drugem nekoliko ostreje stvarne razloge proti metelčici. Sedaj pa stopi veliki gromovnik Kopitar sè spisom „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit" (v Illyr. Bl.) na bojišče kot zaščitnik metelčice ter začne iz ve-

[1]) Abdéra je bilo v starem veku mesto v Traciji. Njega prebivalci so veljali za čudake in ime Abderit še dandanes pomeni omejenega malomeščana. (Prim. Veržéj in Veržejce na Štajerskem ali Višnjo goro in Višnjane na Dolenjskem!)

[2]) Ta pravda je imela dognati, ali je mož, ki je najel osla za ježo, s plačano najemnino dobil tudi pravico do oslove sence (da bi v nji med potjo počival) ali ne.

likih topov streljati psovke zlasti v Prešerna, imenujoč njegov sonet o kaši „des lieben Prešeren Gourmand-Sonett“ in v Čopa, kteremu kot „zadnjo besedo“ posveti (Leona Srednjeveškega) distih:

„Hoc scio pro certó: quoties cum stercore cérto,
aut vinco aut vincor, semper ego maculor“.[1])

Čop obelodani na to spis „Slovenischer ABC-Krieg No. 3“ (v Illyr. Bl.), češ, „da tudi noče več odgovarjati, če hoče Kopitar napadati njegov značaj ter ga sumničiti s splošnimi trditvami in puhlo bistroumnostjo, ne da bi navajal stvarne razloge“.

Prešeren pa namoči sedaj sila ostro pero ter pokloni Kopitarju četvorico sledečih bodičevja polnih šopkov:

Error typi.[2])

Ad proprium formante typum Zoiso, Kopitar, te
ex errore typi Zoilus alter ades.[3])

Hudo bodičasta kaveljčka na osti te pšice ste imeni Zois in Zoilus, oziroma njiju vzporejanje. Priimek Zois je menda izpeljan iz besede zoia, ki pomeni v srednjeveški latinščini biser. Zoilus pa je ime grškega retorja, ki je živel v 3. stol. pred Kr.; imel je sila zbadljiv jezik ter se je kot kritik rad spotikal ob malenkostih. V Homerjevih epih n. pr. je stikal za slovniškimi napakami, ker za poezijo samo ni imel smisla. Že izza njegove dobe pomeni to ime malenkostnega in zlobnega zabavljača sploh. — Pomen pričujočega epigrama pa je nekako sledeč: Idealno navdahnjeni Cojz je nameraval iz tebe, nadarjeni Kopitar, stvariti iskrenega pospeševatelja naše literature, kakor je bil sam; toda ta namera se je ljubeznivemu in

---

[1]) Zláhka je tó pogoditi: ko htel bi se z blatom boriti,
bodi da zmagam al' ne, vselej oblatim tud' sé.
(Prevedel: K. Ozvald).

[2]) Napačno kopito.

[3]) Zois te je likal sicèr po svojem kopitu, Kopitar,
lik pa obnesel se ni, Zoilus drugi si ti.
(Po L. Pintarju).

navzlic svoji učenosti skromnemu Čojzu izjalovila, kajti iz tebe se ni izcimil stvaren, dobrohoteč kritik, ti si marveč na našem slovstvenem polju le robat razsajač (kakor je bil grški Zoilus), kojemu gre samo za to, da obvelja njegova beseda.[1])

Relata refero.[2])

Wie' s kommt, dasz so viel Kot der ausgespieen,
der anno acht schon so gescheit geschrieben,
das will ich euch erklären, meine Lieben,
will von den Augen euch den Schleier ziehen.

Das Buch, das als gelahrt den Mann verschrieen,
hat, weil just nicht geruhte zu belieben
der Herr, sein Secretarius unterschrieben;
wieviel hat der bis nun daraus entliehen!

Der Slaven Schlözerische Millionen,
was sonst darin besagt von unserm Stamme,
vermiszt man nie in seinen Recensionen.

Doch da kein Tropfen für des Hasses Flamme
im Quell, den er auch jetzt nicht würde schonen,
so schöpft' er einmal auch aus eig'nem Schlamme.

Prevod (po L. Pintarju):

Da mož, ki knjižno delo proslavilo
že anno osem ga za literata,[3])
zdaj toliko izbruhal v svet je blata,
o tem vam to-le bodi razjasnilo:

[1]) Z ozirom na to robatost Čélakovski (v pismu Kastelcu) Kopitarja prav primerno imenuje „Wiener Streithahn". Sicer pa, pravi, dabit Deus et huic finem!

[2]) Kar sem slišal, to poročam.

[3]) Kopitar je izdal l. 1808. znamenito slovnico slovenskega jezika z na-

Ker se gospodu ravno ni zljubilo,
podpisal se je tajnik zraven data;[1])
še zdaj je zanj[2]) zakladnica bogata
ta knjiga, ki posoja mu obilo![3])

Kar je v ti knjigi[4]) o Slovanih brati,
da Schlözer[5]) na miljone jih našteva,
to v vsaki recenziji mož[6]) premleva.

I zdaj[7]) zajel bi bil iz tega vira;
ker ni pa v njem kvasu za srd prepira,
zajel je torej enkrat v svojem blati.

Prešeren sicer ne trdi s tem sonetom, da bi ne bil Kopitar sam spisal omenjene slovnice, a vendar hudomušno zbada velikega gromovnika, „poročajoč", kar je slišal oziroma čital (v rečenem listu) o nje postanku.

Na večih mestih — zlasti v uvodu — svoje slovnice govori Kopitar o mnogoštevilnem rodu Slovanov. Pri tem se rad sklicuje na tozadevna dela nemškega zgodovinopisca Schlözerja, ki večkrat v statističnih podatkih omenja „miljone Slovanov". Sedaj pa (sklepajoč svoj spis „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit" z Leona Srednjeveškega distihom — gl. str. 56! —) enkrat ni porabil Schlözerja kot vir, marveč je zajel „v svojem blati".

---

slovom „Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark".

[1]) Neki list (Mémoires de l'Académie Celtique) je pisal o tej slovnici, - koje avtor, Kopitar, živeč nekaj časa v Cojzovi hiši kot tajnik, knjižničar in nadzornik njegove rudninske zbirke, je postavil svoje ime še le na zadnjo, 460. stran, — da je ona delo nevtrudljivega in učenega Cojza.

[2]) Za Kopitarja.

[3]) Kakor da bi svojo slovniško učenost črpal iz tuje, baje Cojzove slovnice. Gl. op. 1!

[4]) V imenovani slovnici.

[5]) Nemški zgodovinar Schlözer (1735--1809) v svojih spisih večkrat navaja statistične podatke o mnogoštevilnih Slovanih.

[6]) Kopitar rad pri vsaki priliki (recenzija — ocena) povdarja to veleštevilo Slovanov.

[7]) V abecedni vojski (kot branitelj metelčice).

Dostojen odgovor na omenjeni distih pa je skupil Kopitar od Prešerna še le s sonetom:

„Hoc scio pro certó: quoties cum stercore cérto“ ...[1])

In Meeres Tiefen, auf der Erde Fluren,
in Lüften, wie wir unmaszgeblich meinen,
kann ein Ding mit dem andern sich vereinen
nur, wenn verwandt sich anzieh'n die Naturen.

Der Kot sympathisiert nicht mit den puren
Krystallen, nicht mit Gold und Edelsteinen;
nicht lange kleben deshalb an den reinen,
was sie besudeln mag, des Schmutzes Spuren.

Deswegen kannst du keck zu Allem schweigen,
was er geschrieben im unedlen Stile,
der Keifern von Thersitens Schlage eigen.

Und führt' er allen Schlamm her, der im Nile,
dich, Freund, beschmutzt er nicht, er wird nur zeigen
den Lesern sein ingenium suile.

Prevod (po L. Pintarju):

Nemerodajna moja sodba pravi,
da se na zemlji, v zraku in povsodi
le, če je stvar s stvarjo si kaj v sorodi,
med njima vsakikrat združljivost javi.[2])

Kristal ni z blatom združen po naravi,
zlato in biser z brnjo[3]) vkup ne sodi;
naj njihov[4]) blišč karkoli kaj oškodi,
nesnage sled se hitro spet odpravi.

---

[1]) Zláhka je tó pogoditi: Ko htel bi se z blatom boriti...

[2]) Tekočina se da n. pr. pomešati le s tekočino; rastlino lahko vcepiš v drugo rastlino, ne pa v kamen i. t. d.

[3]) Brnja = nesnaga.

[4]) Blišč kristala, zlata ali bisera.

Kaj morejo pač tebi[1]) vsa hruljenja[2])
v Terzitovega slogu pokoljenja,[3])
ki[4]) je neplemenit izbruh zavida?

Vsc blato Nilovo na kup naj skida,
prijatelj, tebe s tem pač ne omaže,
marveč le svojo svinjsko čud[5]) pokaže.

Kakor se žlahtnih kovin in dragega kamenja nesnaga ne prime, tako je tudi tvoj značaj, dragi prijatelj Čop, prečist in prejasen, da bi ga mogle Kopitarjeve psovke le malo osenčiti. Komur rabi blato za orožje, on oblati v prvi vrsti samega sebe. To je misel pričujočega soneta.

In še sledečo puščico je izstrelil Prešeren na Kopitarja:

Du staunst, mein Freund, und fragst, woher und wie es kam,
dasz deiner Gegner Kampf so eine Wendung nahm? —
Wem's sonst an Waffen fehlt, nun, der nimmt in der Regel
zuletzt die Zuflucht zu dem nächsten besten — Flegel.

Prevod (L. Pintar):

Prijatelj,[6]) ti strmiš, kako li in odkod
je boj nasprotnikov[7]) zašel na tako pot? —
Kdor pač si že pomagati ne zna drugače,
navadno se posluži naposled — gorjače.

Navzlic mogočnemu zagovorniku Kopitarju sta zadela Čop s svojimi trojnimi spisi in Prešeren s pikrimi zabavljicami metelčici smrtni udarec. Nazadnje še Prešeren zloži:

---

[1]) Tebi, Čop.

[2]) Psovke, ki jih je Kopitar celo košaro čez te, Čop, razsul s svojim spisom „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit". Gl. str. 55!

[3]) V slogu Terzitovega pokoljenja = sam Terzit (gl. str. 17. op. 3!) bi ne mogel ostudneje človeka obevskati.

[4]) Terzitov slog (= surovi napadi).

[5]) Naravo.

[6]) Čop.

[7]) V abecedni vojski.

Nagrobni napis metelčici.

Kdór ne zna napisa brati,
sèm obrne naj oči;
v njem zapisano stojí:
„Spod metelčica leži,
kèr ji vsi homeopáti[1])
niso môgli pomagáti;
b'la nje smrt je žlica kaše[2]) —
tri molite očenaše!“

Metelka (1789—1860) pa, ki je bil sè svojim črkopisom nekako neposredni povzročitelj abecedne vojske, je Prešeren zbodel (l. 1832.) s puščico:

Abecedarju.[3])

Slovenci! Ako čakate slovarja,
ne čakajte ga od abecedarja!

S slovarjem je bil „abecedar“ Metelko v toliko v zvezi, da je dopolnjeval rokopis nemško-slovensko-latinskega slovarja, za katerega je bil Vodnik nabral 30.000 besed. (Izdal ga je pozneje M. Cigale na stroške škofa Wolfa pod naslovom „Deutsch-slovenisches Wörterbuch“ l. 1860).

Tako se je ta prepir končal — s cepcem. Vŗšil pa se je — radi preglednosti bodi to omenjeno! — po sledečem redu:

Vzrok: Metelkova slovnica v prvi (1825) in še bolj v drugi izdáji (1830).
Boj: 1. Zupanov spis (proti metelčici). Gl. str. 54!
2. Prešernov sonet o kaši (nad strankami). Gl. str. 54!

[1]) O homeopatiji in homeopatih glej epigram „Pred pevcu, pôtlej homeopatu“, str. 19!

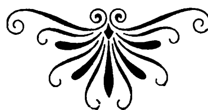
[2]) Sonet „Al prav se piše kaſha ali kaſha“ (in druge zabavljice).

[3]) Možu, ki bi rad uvedel novo, svojo abecedo.

3. Po Čopu priobčena Čelakovskega recenzija Čebelice (proti metelčici). Gl. str. 55!
4. Brezimnik odgovori proti Čopovi objavi Čelakovskega recenzje (za metelčico). Gl. str. 55!
5. Čopov spis „Sloven. ABC-Krieg No. 1" (proti metelčici). Gl. str. 55!
6. Metelkovci odgovore na ta Čopov spis (za metelčico).
7. Čopov spis „Sloven. ABC-Krieg No. 2" (proti metelčici). Gl. str. 55!
8. Kopitarjev spis „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit" (za metelčico). Gl. str. 55!
9. Čopov spis „Sloven. ABC-Krieg No. 3" (proti metelčici). Gl. str. 56!
10. Prešernove zabavljice, obelodanjene pod naslovom „Literarische Scherze in August Wilhelm von Schlegels Manier vom Doktor-Dichter Prešeren" (proti metelčici). Gl. str. 56—60!

Prešeren abecedno vojsko v svojem sonetu o kaši imenuje pravdo za oslovo senco; ali v resnici je ta slovstvena praska bila neprimerno več nego li samo prepir za suhe črke. „Bil je boj dveh kulturnih dob v našem duševnem življenju, boj stare, preživele se in boj mlade „moderne" dobe, boj dveh idejnih struj. To je isti boj, ki ga slika Prešeren v svoji Novi pisariji ob drugem objektu, ob jeziku in poeziji" in ki je naklonil zmago idejam, kakor sta jih zlasti zastopala Čop in Prešeren.

6. Različni slovstveniki.

Tudi delovanje ostalih slovenskih literatov ne-pesnikov — po Kranjskem, Štajerskem in Koroškem — je Prešernovo bistro oko pazno motrilo. Dokaz temu so sledeče zabavljice, oziroma elegija in nagrobni napis.

Ravnikarju.[1]

Gorjancev naših jêzik potujčavši
si kriv, da kolne kmèt molitve bravši.

Ost pričujoče puščice je naperjena na očeta naše proze, Matevža Ravnikarja (1776—1845), ki je v svojih štirih knjigah „Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi" (1815—1817) čestokrat rabil deležnik preteklega časa na — ši, kojega ljudstvo v svoji govorici ne pozna. Prešeren je nalašč tvoril napačni obliki tega deležnika: potujč-avši (od glagola potujč-iti!) in bravši (od glagola nedovršnika, ki po svojem pomenu ne more imeti deležnika na — ši!).

Kopitar.

Nôsil učêno glavó s častjó[2]) sem vsèh premagávec;[3])
smrt[4]) in ošábnost stè zmágale mêne samé.[5])

To pšico je hudomušni Prešeren izstrelil kot nekak napis na Kopitarjev nagrobni kamen, češ, dveh nasprotnikov vendarle nisem mogel premagati: smrt je bila močnejša in lastna mi ošabnost večja od moje po vsem slovanskem svetu znane učenosti.

---

[1]) Gl. „Nova pisarija" str. 45. op. 4!

[2]) Vsled svoje učenosti sem bil mnogo češčen. Sicer veliki Kopitar pa je imel to slabo lastnost, „da ni mogel poleg sebe prijazno gledati nobenega resničnega samostojnega duševnega velikana ter da je takoj v takem možu videl sovražnega si konkurenta v slavi".

[3]) Nadkrilil sem vse slovenske jezikoslovce.

[4]) Jernej Kopitar je živel od l. 1780---1844.

[5]) Samę = samo (edino le) oni dve.

V spomin Andreja Smoleta.

Črne te zêmlje pokriva odeja
v grobu tihôtnem, naš bratec Andrej!
Vince zlató se v kozarcih nam smeja,
v tvôjo opombo[1]) pijêmo ga zdej.

Zbrani prijatlji v spomin ga pijêmo
tvôjih veselih in žalostnih dni;
zraven si take zdravljice pojêmo,
da ni nesrečen, kdor v grobu leži.[2])

Čedna postava bilà ti je dana,
bistri tí um je z bogastvom bil dan;
bolj' ga srca ni imela Ljubljana,
kàk si za srečo človeštva bil vžgan!

Kratko sijale so zvezde prijazne,
v sanjah prijetnih te zibal je up;[3])
jezo si sreče občutil sovražne,
zgodaj okusil življênja si strup.

Deklica druz' ga moža je objela,
ki od ljubezni do nje si bil vnet;
trešč' la v bogastvo nesreče je strela,
kranjski v obupu zapustil si svet.

Videl si Nemško, Francosko, Britansko,
videl si Švajca visoke goré,
videl si jasno nebo ita jansko;
sreče ni ranjeno našlo srce.

Videl povsòd si, kak iščejo d' narje,
kàk se le vklanjajo zlat' mu bogú;

---

[1]) V tvoj spomin.

[2]) Prim. v sonetu „Matiju Čopu" (str. 30.) verza „da srečen je le ta, kdor z Bogomilo — up sreče unstran groba v prsih hrani"!

[3]) Pojm „kratko" iz prejšnjega verza velja tudi za to vrstico = kratko v sanjah prijetnih tę zibal je up (sreče v ljubezni in bogastvu. Gl, nastopno kitico!).

kjé bratoljubja si videl oltarje?
S srcem obupnim si prišel domú.

Môgla umreti ni stara Sibila,
da so prinesli ji z dóma prsti;[1])
ena se têbi je žêlja spolnila,
v zêmlji domači da truplo leži.

V zêmlji slovenski, v predragi dežéli,
ki si jo ljubil presrčno ves čas,
v kteri očetje so naši sloveli,[2])
ktera zdaj ima grob komaj za nas.

Têžka človeku ni zêmlje odeja,
vzamejo v sêbe ga njene moči;[3]) —
trčimo, bratje, še vince se smeja,
dolgo Smoletov spomin naj živi!

Andrej Smolè (1800—1840), čegar spomin — zlasti človekoin rodoljubje njegovo — proslavlja Prešeren s to najglobljega čustvovanja prekipevajočo elegijo, je bil našemu pesniku za Čopom najdražji prijatelj. Neznatno krdelce onih mož, ki jih je s Prešernom družilo pravo prijateljstvo, se je krčilo od leta do leta: Zupan je moral l. 1835. iz Ljubljane oditi v prognanstvo v Celovec, l. 1835. je utonil Čop, l. 1839. je Prešeren izgubil Korytka in l. 1840. je

[1]) Sibile = prorokujoče žene pri Grkih in Rimljanih. Beseda Sibila pomeni v grščini voljo božjo — σιός (dorsko narečje!). = θεός; βουλή. — Najbolj slovi kumejska (Cumae = mesto v Italiji) Sibila, od ktere so baje sibilinske knjige, ki jih je kupil kralj Tarkvinij in ki so bile odslej shranjene v kapitolskem svetišču. Kumejska Sibila velja za isto z eritrejsko (Erythrae = mesto na zapadnem obrežju maloazijskem). Tej je podaril Apolon — na njeno prošnjo — toliko dnij življenja, kolikor ima v roki zrnc domačega peska (ki ga je bila ravnokar zajela na obrežju), toda s pogojem, da zapusti rodno zemljo za vselej. V Kumah v Kampaniji je živela tako dolgo, da si je naposled sama želela smrti. Našla jo je po pismu, ki je bilo zapečačeno s prstjo iz njene domovine. (Sedaj je namreč bilo zadoščeno Apolonovi določbi!).

[2]) Ko so še bili neodvisni ter imeli svojo lastno državo (do početka 9. stoletja).

[3]) Priroda je božja, zato ni nič strašnega, se po smrti s telesom vrniti k prirodi.

umrl Smolè. Kaj je bil Prešernovemu srcu Smolè, je pač izraženo z verzom: „Bolj' ga srca ni imela Ljubljana“. Slovstveno delovanje Smoletovo je bilo jako plodovito in mnogostransko: marljivo je nabiral narodne pesmi, objavil gledIščno igro „Varh“, ki jo je prevedel iz angleščine, ponatisnil Linhartovi komediji in Vodnikove pesmi ter se — brezuspešno — potegoval za dovoljenje, da bi smel izdajati političen časopis („Ilirske novice“) z literarno prilogo („Ilirski Merkur“).

Aufschrift auf dem Grabsteine des Emil Korýtko.

Der Mensch musz untergehen,
die Menscheit bleibt; fortan
wird mit ihr das bestehen,
was er für sie getan. —

Prevod (K. Ozvald):

Gre v grob človeka telo,
človeštvo ne; naprej
s človeštvom bo živelo,
kar zanj je st' ril vselej.

Ta lep napis čitamo na nagrobnem spomeniku Poljaka Emila Korýtka (1813—1839), ki se ga vsled njegovih zaslug za naš kulturni razvoj mora spominjati tudi slovenska slovstvena zgodovina. Kot političen izgnanec je prišel 24-letni Korytko početkom l. 1837. v Ljubljano, kjer se je kmalu spoznal z našimi literati, osobito s Prešernom, ter postal „duša narodnega življenja, ki je priganjala domačine k spoznavanju svojega lastnega naroda, njegovih pesmi, šeg in navad“. Zlasti je pridno zbiral naše narodne pesmi, ki so izšle v petih zvezkih pod naslovom „Slovenske pesmi kranjskega naroda“ (1839—1844).

Krempeljnu.

Nisi je v glávo dobíl, si dobíl le slovénščino v krémplje;
dúh preonémčeni slàb, vôljni so krémplji bilí.

V tej zabavljici dolži pesnik štajerskega pisatelja Antona Kremplja (1790—1844), da je, pišoč preveč pod vplivom nemškega jezika, mrcvaril slovenščino. Toda v resnici Krempelj ni bolj nemčeval v svojih spisih[1]), nego drugi njega vrstniki. Bilo je pač ime pisateljevo — Krempelj — prav vabljivo za puščico s „kremplji“ (kakor v epigramu „Lesničniku in Levičniku“, str. 19).

Izdajavcu Volkmerovih fabul in pesem.

Slávo sramôti izdá[2]) čenč Vólkmera Múrko ’zdajávec[3]);
njén[4]) al apóstelj[5]) bó lákomen Iškarijót?

Leopold Volkmer (1741—1816), „veseli pesnik Slovenskih goric“, je prvi na Štajerskem zlagal živahne posvetne pesmi in basni. Te pesmi in basni sicer niso bile velike estetične vrednosti, a vendar so se Slovencem med Muro in Dravo tako prikupile, da jih še danes deloma radi pojo. Po Volkmerjevi smrti je Anton Murko (1809—1871) zbral njegove „fabule in pesmi“ ter jih objavil l. 1836. Prešeren mu s pričujočim epigramom ostro zabavlja, češ, z obelodanjenimi „čenčami“ Volkmerjevimi le sramoti Slovence. Dolži Murka celo, da je „lakomen“ dobička, da mu je s to izdajo šlo za kupčijo.

Še enkrat se iz istega vzroka Prešeren zakadi v Murka s sonetom:

Zopet[6]) izdajavcu Volkmerovih fabul in pesem.

S Pompeja premagavcem[7]): „καὶ σύ, υἱέ[8]!)
Kaj tudi ti v nesreči meni dane,

[1]) Najbolj je zaslovela njegova knjiga „Dogodivščine štajerske zemlje“ (1845), ki je prvi zgodovinski poskus s posebnim ozirom na štajerske Slovence.

[2]) Sramoti izroči (boginjo) Slavo, t. j. osramoti Slovane, oziroma Slovence.

[3]) Izdajatelj „čenč Volkmera“, t. j. Volkmerjevih fabul in pesem.

[4]) Njen = boginje Slave.

[5]) Odposlanec, širitelj. Pazi na nasprotje apostelj — Iškarijot (kakor v prejšnjem verzu na različní pomen v besedah istega korena izda in ’zdajavec)!

[6]) Še enkrat (naj zapojem).

[7]) Cezar je premagal Pompeja pri Farzalu v Tesaliji l. 48. pred Kr. „S Pompeja premagavcem“ . . . „slovenska Štir’ja vpije“ (gl. 4. verz 2. kitice!).

[8]) „Tudi ti, moj sin!“ Tako je vzkliknil Cezar, ko je zagledal med za-

o sin, zarastle že odpiraš rane,[1])
da spet iz njih rudeča kri mi lije!

Al tvôja rôka me na novo bije?
Kaj môja bolečina te ne gane?“ —
ko bere pesmi Volkmera neslane,
slovenska Štir'ja, tvôja mati, vpije.

Tvoj besednják smo radi vsi sprejeli;[2])
častil je Aristarh,[3]) ne priliz' vavci,
prihodnjih časov up v mladenča deli.[4])

Zdaj nosiš vel'ki zvônec med nemšk' vavci;
Slovenci v trojni kličejo dežéli:[5])
„Gorjé, gorjé, gorjé mu izdajavci!“

„Pompeja premagavec“ Julij Cezar je, zagledavši med svojimi morilci tudi Junija Bruta, začudeno vzkliknil: „Tudi ti, moj sin!“[6]) Nekako s sličnim začudenjem si da duška Murkova mati domovina, „slovenska Štir'ja“, „ko bere pesmi Volkmera neslane“, ki jih je izdal Murko l. 1836.: Nisem li dosti krvavela, ko je Volkmer sam objavljal svoje „čenče“ ter me z njimi smešil? Čemu „tvoja roka me na novo bije“ s tem, da si priredil celotno izdajo Volkmerjevih fabul in pesem?

Ker Volkmer v svojih pesmih deloma nemškuje ter je glede basni posnemal Gellerta, Gleima in Lessinga, Prešeren očita izdaja-

---

rotniki, ki so prišli, da ga umore, celo Junija Bruta, kojemu je bil on (Cezar) vedno naklonjen.

[1]) Rane, ki sem jih („slovenska Štir'ja“) dobila „v nesreči“, t. j. za časa duševnega mrtvila svojih rojakov od Volkmerja samega, ko je koval svoje pesmi in basni ter jih dajal med narod; te rane so se bile med tem zarastle vsled boljših del drugih slovstvenikov slovenskoštajerskih.

[2]) Murko je bil izdal l. 1833. jako poraben slov.-nemški in nemško-slov. besednjak.

[3]) Slavni gramatik v Aleksandriji (okoli l. 170. pred Kr.). Tukaj: Kopitar slavni jezikoslovec.

[4]) Na podlagi omenjenega besednjaka je bil Kopitar prepričan, da Slovenci lahko izpod Murkove roke pričakujejo še mnogo dobrih spisov.

[5]) Na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem.

[6]) Gl. str. 67. op. 8!

telju njegovih „fabul in pesem“, Murku: Tvoj besednjak je bil na čast Slovencem „v trojni deželi“, z izdajo teh „fabul in pesem“ pa si postal „izdajavec“, ker nas z nemškujočimi „čenčami“ Volkmerjevimi smešiš pred svetom ter ž njimi kvariš naš jezik.

Ahaceljnovim pesmam.

Ne čudi se, neslane
da bodo pesmi brane,
lej pure vabi: „puri, puri!“
in bôžje vôlke:[1]) „ščuri, muri!“

S tem epigramom smeši Prešeren Korošca Ahaceljna (1774—1845), ki je zbíral med narodom pesmi, koje so po sodbi Šáfaříkovi bile le „ničvredne, jalove in neokusne čečkarije nekega polučenega tkalca in drugih učencev g. Ahaclja, nikoli ne narodne pesmi“.

Slomšku,

ko je bil na svétlo dal „Devištvo“.

Ker stara para zlómek[2])
devištva prêveč vzel,
je njêga mlajši, Zlómšek,
prodajat' ga začel.

S tem sršenom zbada Prešeren Ant. Slomška (1800—1862), ki je kot spiritual v celovški bogoslovnici obelodanil „Krščansko devištvo“ (l. 1834).

[1]) Božji volek = muren.
[2]) Zlodej. Pazi na vzporedbo zlomek — Zlomšek!

7. Ilirizem.

V „Novi pisariji“ šiba Prešeren med drugim (gl. str. 38—43. in 45—47!) napačne nazore onih slovstvenikov, ki so hoteli za vsako ceno odpraviti sleherno tujko iz jezika, tudi take, ki so tekom časa in razmer postale občekulturni izrazi. Nekako nasprotje teh pa so bili tisti možje, ki so se navduševali za misel, naj se slovenski knjižni jezik zbližuje hrvaškemu, ter so skušali slovenščino bogatiti z besedami iz sorodne hrvaščine. Ta misel je bila vpliv tako imenovane ilirske ideje, da bi se Hrvatje, Srbi in Slovenci književno — in sploh kulturno — združili na podlagi „ilirščine“ kot knjižnega jezika. (O razvoju ilirske ideje gl. str. 72—74!). Možem takih nazorov je odgovoril Prešeren s sledečim sonetom, ki ga je objavil v Čeb. III. pod naslovom „Ptujobesedarjem“:

Ne bod'mo šalobarde![1]) Moskvičanov,[2])
Gorenjci môji, knjige mi berimo,
in kàr nam všeč bo, úzmat'[3]) se učimo
od bógmejev[4]) na meji Otomanov![5])

Iz kotov vsèh od Skjaptrov[6]) do Šamanov[7])
tak kakor srake gnezda vkùp nosimo
besede tuje, z njim' obogatimo
slovenskih novi jêzik Ilir'janov![8])

Prekósili res bomo vse narode;
najstarši med jeziki jêzik bode,
ki se iz té čobodre[9]) bo naredil,

---

[1]) Šalobárda (tujka iz nemščine) = neumnež.
[2]) Moskvičani = prebivalci Moskve, Rusi.
[3]) Uzmam, úzmati (šaljiv izraz) = krasti (prim. úzmovič = tat!).
[4]) Bogmej = kdor se rad pridušuje z medmetom bogme, kar je zlasti običajno pri Hrvatih. Tukaj: Hrvat.
[5]) Otomani = Osmani, Turki.
[6]) Skjaptri = Škipetarji, Albanci.
[7]) Šamani = ljudstvo v severni Aziji.
[8]) Slovenski Ilirijani = privrženci ilirske ideje med Slovenci (gl. str. 73!)
[9]) Čobodra = mešanica.

ker bomo tàk govórili v Emoni,
ko žlobodrali so tam v Babiloni,
ko bil jim Bog je govorico zmedel.

Rezko ironijo tega klasičnega, v prvi vrsti Zupanu namenjenega soneta pa nam je šele tedaj mogoče popolnoma umeti, ako natančno poznamo vzrok, ki je Prešernovemu geniju veleval, naj vzame v roke toli ostro pero.

Zupan, ki je bil res da poleg Prešerna najplodovitejši sotrudnik Čebelice, a sicer niti pesnik niti jezikoslovec, je bil v Čeb. II. priobčil pesem „Kranjec dolžen hrvatenja“, kjer pravi, da je „polž v lupino zakopan“, kdor se upira hrvaškim besedam v slovenščini, češ

Preudarite, Gorenjci, —
šalobarde[1]) niste vi —
kol' ko hranijo Dolenjci
vam hrvaških besedij!

Zato pa

Bukve glagolic[2]) berimo,
dedov Kremlja[3]) bister vir!
Zraven kranjskih poiščimo
lep Cirilovi psaltir![4])

Vuka[5]) pesme pridenite,
naj Dobrovski[6]) 'z rok ne gre,
Lindeta[7]) ne pozabite!
Vse djat[8]) Krajna svoje sme

---

[1]) Gl. str. 70. op. 1!
[2]) Z glagolskimi črkami pisane bukve.
[3]) Dedi Kremlja = Moskovčani, Rusi.
[4]) S cirilico pisane obredne knjige.
[5]) Vuka Štefanovića Káradžića (1787—1864) srbske narodne pesmi.
[6]) Gl. str. 40. op. 6!
[7]) Bogoljub Linde (1771—1847) = slavni poljski jezikoslovec in leksikograf.
[8]) Dejati = imenovati.

od Skjaptrov[1]) do Šamanov,[2])
od Kitaja do Udin.
Sodit jezik Ilirjanov,[3])
Petri[4]), zlezite 'z lupin!

Daničarjem.[5])

Dóbrovski.[6])

„Prijátelj, ki 'z svetá prideš,[7]) mi povéj po pravici",
Dobrovius modróst práša Kopítarjevo,[8])
„al Dubróvničanov srbski al mar vrli hrováški
jêzik píšejo Gáj, Gája goréča druhál!"[9])

Kopitar.

„Gáj daničár, daničárska druhál? — svój[10]) píšejo jêzik,
slávščine[11]) ti južnih sò janičárji dežél".[12])

Dóbrovski in Kopitar sta tukaj le orožje, lok, s kterim je Prešeren ustrelil to ostro puščico v Daničarje.

Ljudevit Gaj (1809—1872) iz Krapine v hrvaškem Zagorju, glavni širitelj ilirske ideje, je začel l. 1835. v Zagrebu izdajati časnik „Novine hrvatske" s slovstveno prilogo „Da-

[1]) Gl. str. 70. op. 6!
[2]) Gl. str. 70. op. 7!
[3]) Gl. str. 70. op. 8!
[4]) Vi, ki ne verjamete mojemu uku; neverni Tomaži.
[5]) Sotrudniki in somišljeniki „Danice", (gl. str. 73!)
[6]) Gl. str. 40. op. 6!
[7]) Ki si še le pred kratkim umrl (l. 1844.)
[8]) Modrost Kopitarjevo = silno učenega Kopitarja.
[9]) O pojmih „Dubrovničanov srbski" in „vrli hrovaški jezik", „Gaj" in „Gaja goreča druhal" gl. str, 73!
[10]) Ki ga drugi nikdo ne razume.
[11]) O obliki slavščina gl. str. 41. op. 7!
[12]) Kopitar, velik nasprotnik ilirskega pokreta, imenuje Gajeve somišljenike (Ilirce) literarne janičarje, češ, Ilirci so kakor janičarji po južnih deželah poropali in skup spravili „svoj" jezik.

nica hrvatska, slavonska in ilirska", oboje v svojem domačem, tako imenovanem kajkavskem narečju, ki tvori prehod med govorico vstočno-štajerskih Slovencev in jezikom, kakor ga govore v sosednjih pokrajinah Hrvaške (do Zagreba). Ker pa je Gaj kmalu uvidel, da s kajkavskim narečjem, ki je omejeno le na en del Hrvaške (na varaždinsko, križevsko in zagrebško županijo ali okrožje), ne more uspešno uplivati na ostale Hrvate in Srbe, je l. 1836. uvedel kot književni jezik štokavščino (što = kaj) in sicer štokavsko narečje, kakor se govori v Dubrovniku in njega okrožju in kojega so pisali znameniti dubrovniški literatje, kakor so bili slavni pesniki Gundulić in Palmotić (17. stol.) pa Kačić (18. stol.) v teh jugoslovanskih Atenah. To dalmatinsko-štokavsko narečje je Gaj imenoval ilirski jezik, hoteč s tem izraziti, da so Hrvatje in Srbi potomci nekdanjih Ilirov. Zato so tudi Novine in njih slovstvena priloga dobile od sedaj (1836) nov naslov: „Ilirske narodne novine" in „Danica ilirska". Na mesto jezika „Dubrovničanov" pa je kmalu stopilo v knjigo srbsko narečje, kakor se govori v Hercegovini, južni Bosni in južnozapadni Srbiji in ki dandanes kot srbohrvaščina rabi za literarni jezik v Srbiji, Bosni in Hercegovini, Črni gori, Dalmaciji, po kvarnerskih otokih in Istri, v Hrvaški, Slavoniji in južni Ogrski. (Da se je uvedlo v knjigo klasično lepo bosenskohercegovsko narečje, glavno zaslugo za to si je pridobil naš rojak in slavni ilirski pesnik Stanko Vraz).

Okoli Gajeve Danice se je kmalu zbral krog navdušenih sodelovalcev, „Gaja goreča druhal", ki so pripomogli, da je ta literarna priloga Novin dobila stalno vrednost. Daničarji pa se niso rekrutirali le iz hrvaških sotrudnikov, ne, tudi lepo število Slovencev je sodelovalo pri Gajevi Danici ter se navduševalo za misel, da bi se Hrvatje, Srbi in Slovenci slovstveno združili na podlagi ilirščine kot knjižnega jezika. Gorečih privržencev je imelo ilirsko gibanje zlasti na Štajerskem (Vraz, Miklošič, Trstenjak, Murko, Caf, Kočevar, Muršec, Krempelj) in deloma na Koroškem (Jarnik, Majar, Zupan). Manj so se potegovali za ilirizem Kranjci (Jeran, Žakelj, Ravnikar).

Ta na našem jugu v toli mogočen hipni ogenj vzplamtela misel je dobila prvega netiva iz severa. Užgala sta jo Slovaka

Jan Kóllar in Pavel Josip Šáfařik sè svojimi deli (gl. str. 13.), zlasti Kóllar se svojo knjigo „Über die literarishe Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation“ (1837), ki je na Ilire učinkovala kot „narodni evangelij“.

Bahači čvetero bolj množnih[1]) Slave rodov.

Čêh, Polják in Ilír,[2]) Rús svój 'zobráziti jêzik,
njih le mogóčni ga ród íma pravico pisát';[3])
béli Hrovàt,[4]) Rus'nják[5]) ne, Slovákí[6]) ne, s Slovénci ne drúgi,
tèm gre, Sláve pesóm, lájati, táce lizát'.[7])

Kóllar je v svoji nemški pisani knjigi o slovanski vzajemnosti (gl. zgoraj!) zahteval, da mora vsak slovanski pisatelj razumeti vsaj štiri glavna slovanska narečja: češko, poljsko rusko in srbohrvaško. Ta nazor pa se je zdel Prešernu podcenjevanje manjših slovanskih jezikov, češ, vsak narod ima pravico, „svoj 'zobraziti jezik“ ter ga rabiti tudi v knjigi, ker je izobraževanje jezika po Prešernovem prepričanju prvi pogoj obstanka, napredka in plemenitejšega duševnega življenja.

---

1) Števinejših, večjih.

2) Srbohrvat.

3) Ima pravico, svoj jezik rabiti kot književni jezik.

4) Beli Hrvatje so prebivalci provincijalne Hrvatske v varaždinski, križki in zagrebški županiji ter govore kajkavsko narečje. (O tem narečju g. str. 73!)

5) Rusnjaki = maloruski prebivalci Avstrije ob obeh straneh Krpatov v vzhodnem delu Galicije, severovzhodni Ogrski in severni Bukovini. Njih število znaša okoli $3^1/_2$ miljona duš.

6) Slovaki = slovanski prebivalci severno-zahodne Ogrske; njih jezik je najsorodnejši češkemu. Slovakov je okrog 2 miljona. Prej so imeli skupen književni jezik s Čehi (češčino), sredi 19. stol. pa je Ljudevit Štur uvedel v knjigo domače, slovaško narečje.

7) Štirje večji, „bolj množni“ slovanski narodi se mastijo pri bogato obloženi mizi duševnega napredka na podlagi svoje govorice kot knjižnega jezika, a ostali, manjši naj kot „Slave psi“ lajejo (ker bi naj ne smeli v knjigi rabiti svojega jezika) in „ližejo tace“, t. j. naj zaostanejo v kulturi!

Naróbe Katón[1]).

Od drúgih mánjši in častèn mànj ród je slovénski,
  lákota dnárja, častí vléče pisárja drugám.[2])
Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni;[3])
  Stánko Slovéncev vskòk, Vráz si naróbe Katón.[4])

Stanko Vraz (1810—1851) je bil' jeden izmed najbolj navdušenih Ilirov na Štajerskem. Ker ga je bila ilirska ideja popolnoma očarala in je bil o nje izvedljivosti do cela prepričan, ga je L. Gaj l. 1838. zlahka pregovoril, da se je preselil v Zagreb, kjer je postal največji ilirski pesnik (dasi preveva vse njegove pesnitve slovenski duh) in prava utelešenost jugoslovanske književne zajednice. Po Vrazovem mnenju slovenščina kot književni jezik Slovencev ni imela bodočnosti in slovenski narod, za čegar inteligenco je hotel pesníti, se mu je zdel premalo številen, da bi mogel iz lastnih močij uspešno gojiti literaturo. Tudi mu je bil slovenski književni jezik (dolenjščina) precej tuj, dočim se njegovo domače (vstočno-štajersko) narečje ni znatno razločevalo od „ilirščine".

---

[1]) Katon mlajši, s priimkom „Utičan" (Marcus Porcius Cato Uticensis), navdušen republikanec, ki se je po zgubljeni bitki proti Cezarju -- pri Tapsu v Afriki l. 46. pred Kr. —, s ktero je dobila ljudovlada smrtni udarec, sam usmrtil, ker ni mogel preboleti padca republike.

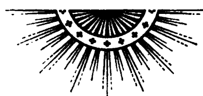
[2]) Ostre besede tega stiha je pač povzročilo pismo, ki ga je Prešernu pisal Vraz dne 15. decembra l. 1840. in v kterem toži, „da slovensko pisateljevanje niti toliko ne more donašati, da bi mogel pisatelj poleg rednega poravnavanja tiskarskih stroškov od dohodkov svojega pisateljevanja pošteno in dostojno živeti". Slavohlepnost in dobičkaželjnost, pravi Prešeren, so bili nagibi, ki so napotili Vraza v krog Ilircev.

[3]) Zmagujoči stvari ob stran so se postavili bogovi, (ki so Cezarju naklonili zmago), Katon pa je vztrajal na strani podlegle težnje, (ker je ostal zvest za svobodo republike se borečemu Pompeju). Lat. citat je vzet iz Lukanovega epa „Pharsalia" (I, 128), v kterem se opeva vojska med Cezarjem in Pompejem.

[4]) „Katon se je uklonil in odnehal od odpora proti Cezarju, oziroma od vztrajnega boja za republiko, še le, ko se je videl popolnoma osamljenega, ko je opazil grdo needinost, nizkotno sebičnost in slabotno malodušnost Utičanov; dokler pa je imel količkaj upanja, je vztrajal, delal, bodril in svaril. — Vraz pa je bil kot uskok Narobe-Katon, ker je prehitro obupal ter zapustil pozorišče slovenskega narodnega dela".

Prešeren pa se je odločno uprl sirenskim glasovom, naj opusti v svojih poezijah slovenski jezik ter sprejme „ilirščino“. Bil je subjektivno prepričan, da ilirizem nima dejanske podlage, da za tako spojitev, ako bi naj koristila Slovencem, manjkajo v to potrebni zgodovinski, kulturni in slovstveni pogoji ter da bi ilirski književni jezik za Slovence bil mrtev jezik. „V prosti domači besedi, ki je vselej bila, je in vedno bo najtrdnejša vez in najživejše občilo med narodom in njega voditelji — v tej domači besedi zastaviti pero ter buditi rod majke Slave iz narodnega dremeža, Slovence vzdramiti k narodni zavesti, pospeševati literarni razvoj slovenščine, da bi mogel tudi ta najmanjši rod slovanski dostojno in častno nastopiti v zboru slovanskih rodov, — to je smatral Prešeren za nalogo pravega domorodca“.

Misel pričujočega epigrama je torej sledeča: „Prešeren je ostal kakor Katon zvest svojemu prvotnemu načelu, spešeč po svoji moči literarni razvoj ozko omejenega slovenskega narečja, nasprotno pa je Vraz ostavil ubogo pastorko slovenščino, oprijel se je ilirizma, ki se je tedaj razvijal v ugodnejših razmerah, ter postal s tem Narobe-Katon. Obupavši nad malomožno slovensko literarno republiko se je podvrgel zmagujočemu ilirstvu“.

8. „Novice“.

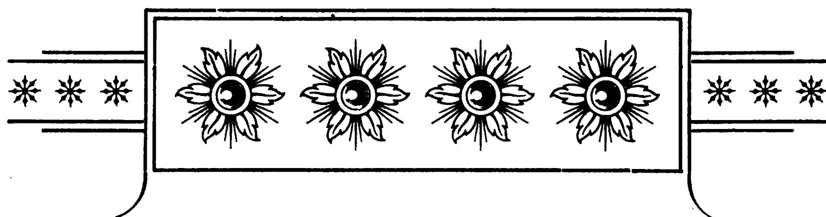
Novičarjem.[1])

Tát, rokomávh[2]) govorí jêzik drúgim neuméten,[3])
márska[4]) po hlévu diší tvôja beséda, kmetávs!
Lépší biló bi berilo novíc rokodélsko-kmetíjskih,
ako rokovnjaške in mànj bi kmetávske bilé.[5])

L. 1843., dne 5. julija so v Ljubljani začele izhajati „Kmetijske in rokodelske Novice“, ki jim je bilo usojeno precej dolgo življenje; doživele so 60 letnikov in prenehale koncem l. 1902. Kakor pravi njih naslov, so — zlasti spočetka — zastopale interese kmetovalcev in obrtnikov. Prešeren zabavlja v pričujočem napisu čez njih vsebino („berilo“) in jezik.

[1]) Novičarji = pisatelji in pesniki (Bleiweisovih) Novic.
[2]) Ropar.
[3]) Nerazumljiv.
[4]) Marsikaka, marsiktera.
[5]) Ako bi bile manj rokovnjaške in manj kmetavske.

Zaznamek važnejših imen in pojmov.

(Krepko tiskane številke zaznamujejo stran, na kterej se nahajajo letnice ali definicija. Slovenski izgovor oziroma naglas inorodnih slovanskih lastnih imen je označen na dotičnih mestih).

Š.

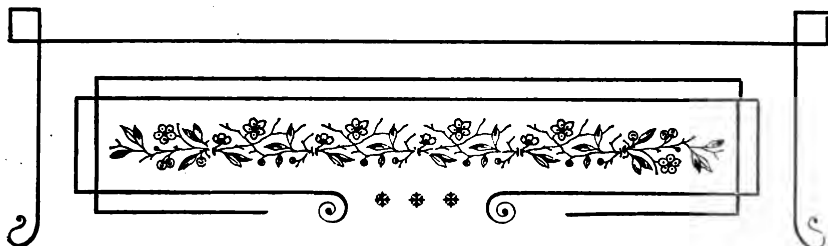
T.

V.

Z.

Ž.

VSEBINA.

